MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

SOTAVANKILEIRIEN PERUSTAMINEN JA HALLINNOINTI NYKYISESSÄ KANSAINVÄLISESSÄ HUMANITAARISESSA OIKEUDESSA

EUK:n tutkielma

Kapteeni
Mika Haapiainen

Esiupseerikurssi 64
Maasotalinja

Huhtikuu 2012

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Esiupseerikurssi 64	**Linja** Maasotalinja
Tekijä Kapteeni Mika Tapio HAAPIAINEN	
Tutkielman nimi SOTAVANKILEIRIEN PERUSTAMINEN JA HALLINNOINTI NYKYISESSÄ KANSAINVÄLISESSÄ HUMANITAARISESSA OIKEUDESSA	
Oppiaine johon työ liittyy Johtaminen	**Säilytyspaikka** Kurssikirjasto (MPKK:n kirjasto)
Aika Huhtikuu 2012	Tekstisivuja 39 Liitesivuja 2

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tavoitteena on muodostaa kokonaiskuva sotavankileirien perustamisesta ja hallinnoinnista kansainvälisessä humanitaarisen oikeuden sääntelyssä.

Tutkimuksen pääkysymys on: Miten kansainvälinen humanitaarinen oikeus vaikuttaa Suomen sotavankileirien perustamiseen ja hallinnointiin?

Tutkimuksen lähestymistavat ovat kansainvälisen humanitaarisen oikeuden osalta kansainvälisen oikeuden eurooppalainen oikeuspositivistinen lähestymistapa ja kansallisen lainsäädännön osalta lainoppi. Tutkimusmenetelmänä on käytetty aineistotutkimusta.

Sotavankileirien perustamisessa ja hallinnoinnissa tulevat sovellettaviksi oikeussäännöt kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja erityisesti sen tapaoikeuden sekä kansallisen oikeuden eri osa-alueet. Keskeisimmät näistä oikeussäännöistä liittyvät Suomen ratifioimiin valtiosopimuksiin, mutta kansallisen lainsäädännön osalta asiaan vaikuttavat lukuisat muut lait.

Suomella on velvollisuus huolehtia sodan aikana sotavangeiksi jääneistä taistelijoista. Sotavankileirien perustaminen ja hallinnointi on mahdollista toteuttaa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden periaatteiden mukaisesti, mutta toisaalta kansallista lainsäädäntöä ja puolustusvoimien sisäisiä ohjeita tulisi ajantasaistaa tämän päivän vaatimusten mukaisiksi. Sotavankien tarvitsema sairaalatasoinen hoito tulee pystyä järjestämään laadukkaasti ja kustannustehokkaasti, kuitenkin siten, että kokonaisvastuu säilyy puolustusvoimilla. Ehdottomaan vankeuteen tuomittujen sotavankien rangaistusten käytännön toteuttaminen edellyttää lainsäädännön tarkentamista. Sotavankien erityisasemaa ei vankeuslaissa ole huomioitu selkeästi.

Sotavankileiri tulisi perustaa strategisen iskun ennaltaehkäisyn vaiheessa, koska sotavangin asemaan oikeutettuja taistelijoita saattaa joutua pidätetyksi ennen varsinaisten sotatoimien alkamista. Sotavankileiri tulisi olla modulipohjainen, jotta se voitaisiin perustaa joustavasti. Esikuntia tulisi olla vain yksi ja sen alaisuuteen perustettaisiin muita yksiköitä tarpeen mukaan. Sotavankileirin tulisi olla joukko-osastotason organisaatio. Sotavankisairaala, vankila ja vartiokomppania voisivat olla joko joukkoyksikkö- tai perusyksikkötason joukkoja. Sotavankisairaalan ja vankilan perustamisessa tulisi tehdä yhteistyötä vastaavien siviiliorganisaatioiden kanssa. Sotavankiasioita käsittelevät valtiosopimukset, lait ja asetuk-

set tulisi kirjoittaa selkokielisesti ohjesääntöön, jotta joukkojen kouluttaminen voitaisiin toteuttaa onnistuneesti kaikilla organisaatiotasoilla.

Sotavankileirien perustaminen ja hallinnointi edellyttää rauhan aikana aloitettua johdonmukaista valmistautumista ja erityisesti oikeudellinen osaaminen korostuu merkittävästi. Oikeudellinen osaaminen on kokonaisjärjestelyjen kannalta onnistumisen edellytys. Sotavankien oikeudenmukainen kohtelu on perusedellytys osaavan oikeusvaltion maineenhallinnassa.

AVAINSANAT
Kansainvälinen oikeus, kansainvälinen humanitaarinen oikeus, Geneven yleissopimus, valtiosopimus, sodan oikeussäännöt, laki, asetus, sotavanki, sotavankileiri.

TUTKIMUKSEN SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO 1–2

1.1. Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelma 1
1.2. Tutkimuksen viitekehys 2
1.3. Tutkimuksen rajaukset 2

2. TUTKIMUKSEN TIETEELLISET PERUSTET 3–6

2.1. Historiallinen näkökulma sotavankien käsittelyyn Suomessa 3–5
2.2. Tutkimuksen toteutus 5–6
2.2.1. Tutkimuksen tarkoitus 5
2.2.2. Tutkimusmenetelmä 5–6
2.3. Lähdekritiikki ja aiemmat tutkimukset 6

3. OIKEUSSÄÄNNÖT JA LAINSÄÄDÄNTÖ 7–14

3.1. Sodan oikeussäännöt ja tapaoikeus 7
3.2. Haagin toinen rauhankonferenssi 7
3.3. Geneven yleissopimukset 8
3.4. Geneven sopimukset I - IV 8
3.5. Geneven yleissopimuksen lisäpöytäkirjat (I – III) 9
3.6. Rooman perussääntö 9
3.7. Euroopan ihmisoikeussopimus 9–10
3.8. Suomen lainsäädäntö 10–14
3.8.1. Suomen perustuslaki 10
3.8.2. Laki puolustusvoimista 10
3.8.3. Suomen rikoslaki 11
3.8.4. Sotilaskurinpitolaki 11–12
3.8.4.1. Sotilaskurinpitoasetus 12
3.8.5. Sotilasoikeudenkäyntilaki 12
3.8.6. Vankeuslaki 12–13
3.8.7. Poliisilaki 13
3.8.8. Laki poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa 13
3.8.9. Valmiuslaki 13–14
3.8.10. Puolustustilalaki 14

4. SOTAVANKILEIRIN PERUSTAMINEN JA HALLINNOINTI 14–22

4.1. Sotavankien yleinen suojelu 14–16
4.2. Sotavangit 16–17
4.3. Sotavankien kohtelu 17
4.4. Vankeus 18–22
4.5. Sotavangin yleinen huolto 22–23
4.6. Sotavangin terveyden-, lääkärin ja sielun hoito 24–25
4.7. Sotavankileirin kuri ja hallinto 25–30
4.8. Sotavankien työnteko 30–31
4.9. Sotavankien talousasiat 32

5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA KOOTUT TUTKIMUSTULOKSET 32–39

5.1. Tutkimuksen toteutuminen 32
5.2. Tutkimuksen luotettavuus 33
5.3. Tutkimuksen käytettävyys ja jatkokäyttö 33
5.4. Johtopäätökset 34–38
5.5. Pohdinta 38–39

TUTKIMUKSEN LÄHDELUETTELO **36–38**

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET 36
Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityöt 36

JULKAISTUT LÄHTEET 33–37
Valtiosopimukset 36
Lait ja asetukset 36–37
Muut julkiset viranomaislähteet 37
Kirjallisuus 37

MUUT LÄHTEET 37
Internet-sivustot 37–38

LIITTEET

LIITE 1: Esitys sotavankileirin organisaatioksi **L / 1-2**

SOTAVANKILEIRIEN PERUSTAMINEN JA HALLINNOINTI NYKYISESSÄ KANSAINVÄLISESSÄ HUMANITAARISESSA OIKEUDESSA

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusongelma

Tutkimuksen tavoitteena on muodostaa kokonaiskuva sotavankileirien perustamisesta ja hallinnoinnista kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntelyssä sekä muodostaa käsitys siitä miten oikeussäännöt vaikuttavat sotavankileirien perustamiseen ja hallinnointiin Suomessa. Tavoitteeseen pyritään tarkastelemalla mahdollisimman laajasti eri oikeussääntöjä ja avaamalla sotavankeuteen ja sotavankeihin liittyvät asiat kokonaisuuksiksi, jotka selkeyttävät käytännön toimenpiteitä. Tutkimuksen näkökulma on kansainvälisoikeudellinen, mutta lisäksi käsitellään Suomen kansallista oikeutta.

Tutkimusongelman pääkysymys on: **Miten kansainvälinen humanitaarinen oikeus vaikuttaa Suomen sotavankileirien perustamiseen ja hallinnointiin?**

Pääkysymyksestä johdetut alakysymykset:

1. **Mitkä valtiosopimukset ja lait vaikuttavat sotavankien käsittelyyn Suomessa?**

2. **Millaisia toimenpiteitä sotavankien humanitaarisen oikeuden mukainen käsittely edellyttää sotavankileiriltä?**

1.2. Tutkimuksen viitekehys

Kuva 1: Tutkimuksen viitekehys.

Sotavangin käytännön elämään vaikuttaa sotavankileirin hallinnoinnin ja organisoinnin tarkoituksenmukainen toteutus. Sotavankileirin hallinnointi on mahdollista toteuttaa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden hengessä, lainsäädäntöä noudattaen, mikäli sotavankileirin perustaminen on suunniteltu ja valmisteltu huolellisesti. Kansainvälinen humanitaarinen oikeus ja lainsäädäntö osoittavat suuntaviivat sotavankien asianmukaiseen käsittelyyn.

1.3. Tutkimuksen rajaukset

Tutkimus on rajattu käsittelemään sotavankileirin perustamista ja hallinnointia sodan kaltaisessa tilanteessa ja siihen varautumisessa. Kansainvälisen aseellisen selkkauksen sääntöjen selvittäminen on myös huomattavasti selkeämpää kuin valtion sisäisen aseellisen selkkauksen sääntöjen selvittäminen[1]. Tämän takia valtion sisäisiä selkkauksia ei käsitellä. Tutkimuksessa ei käsitellä sotavangin käsittelyä muissa sotilasyksiköissä kuin sotavankileireillä.

[1] Crawford, Emily: The Treatment of Combatants and Insurgents Under the Law of Armed Conflict, Oxford University Pres, New York, 2010, s.1.

2. TUTKIMUKSEN TIETEELLISET PERUSTEET

2.1. Historiallinen näkökulma sotavankien käsittelyyn

Suomi liittyi Haagin IV yleissopimukseen vuonna 1922. Genevessä vuonna 1929 laadittu sotavankien käsittelyä koskeva yleissopimus allekirjoitettiin, mutta sitä ei ratifioitu. Syynä tähän oli se, että viranomaisten mielestä sopimus oli ristiriidassa sotaväen rikoslain kanssa. Jatkosodan alettua päämaja antoi käskyn sotavankien käsittelystä, jossa katsottiin, että Suomen ei tarvinnut noudattaa Haagin IV yleissopimusta Neuvostoliittoon tai sen kansalaisiin, koska Neuvostoliitto ei ollut allekirjoittanut sopimusta. Osaa sopimuksen kohdista oli kuitenkin käskyn mukaan noudatettava.[2] Suomen hävittyä sodan, velvoitti Neuvostoliitto välirauhansopimuksessa Suomen tuomitsemaan sotarikoksiin syyllistyneet kansalaiset. Sodan voittaja valvoi oikeustutkintaa, mutta salli Suomen tuomita rikoksiin syyllistyneet Suomen lakien mukaan.[3]

Neuvostosotavankien työpisteitä on arvioitu vuonna 1942 olleen noin 3350 kappaletta. Yli tuhannen vangin sotavankileirejä on ollut ainoastaan muutama. Pienempiä leirejä on ollut yli sata ja työpisteitä yli 3000. Lisäksi Suomessa toimi siviili-internoitujen leirejä ja saksalaissotavangeille tarkoitettuja leirejä. Neuvostosotavangit joutuivat sota-aikana kosketuksiin työpisteissä suomalaisten kanssa. Leiriviranomaiset vastasivat sotavankien toimittamisesta työpisteille. Sotavankeja kuljetettiin usein paikasta toiseen ja suomalaisen väestön kanssa syntyi kanssakäymistä. Sotavankien kanssa aiheeton kanssakäyminen oli kuitenkin rangaistuksen uhalla kiellettyä. Samoin, rangaistusten uhalla, pyrittiin estämään tietojen saanti sotavankileireistä.[4]

Talvisodan tapahtumat ja taistelujen rajuus tulivat Suomelle yllätyksenä ja tuolloin on ymmärrettävää, että sotavankien asioita ei ollut ehditty valmistella riittävästi. Sodan lyhyt kesto vaikutti myös osaltaan siihen, että sotavankileirien perustaminen ei muodostunut yhtä suureksi asiaksi kuin jatkosodassa. Jatkosodan osalta voidaan sanoa, että varsinkin sotavankien suuri määrä oli yllätys. Tämä aiheutti suuria haasteita sotavankileireille ja niiden hallinnolle.

Sotavankien järjestelyleiri 1 toimi Valkealassa Utissa. Leiri oli luonteeltaan järjestelyleiri ja sen vastaanottoasemana oli Utin asema. Leirille oli määritetty oma peiteluku ja kenttäposti-

---

[2] Kujala, Antti: Vankisurmat, neuvostovankien laittomat ampumiset jatkosodassa, Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva, 2008, s. 152–153.
[3] Sama, s. 11.
[4] Westerlund, Lars: Talvi-, jatko- ja Lapin sodan sotavanki- ja siviilileirit 1939 – 1944, Helsinki, 2008, kohdassa ”käsikirjan tarkoitus”, www.arkisto.fi/11.1.2012.

numero. Leirin henkilökuntaan kuului leirin päällikkö, päällikön apulainen, talouspäällikkö, rahastonhoitaja, huoltopäällikön apulainen ja vartiokomppanian päällikkö. Lisäksi päämaja oli määrännyt leirille kaksi sotavankien kuulustelijaa ja yhden erikoiskuulustelijan. Leirin lääkäreinä toimi kaksi lääkäriä, joista toinen oli venäläinen sotavanki. Henkilökunnan kokonaisvahvuus on ollut 1.3.1940 8 upseeria, 2 päämajan kuulustelijaa, 6 aliupseeria, 15 reservin aliupseeria ja 130 reserviläistä, joista 14 lottaa. Leirin vastaanottokyky on ollut 2000 vankia. Leirin sotavankien vahvuus on ollut (Utti ja Parikkala) 29.3.1940 1617 henkilöä. Menehtyneitä sotavankeja on raportoitu olleen 14 henkeä, joista yksi on ammuttu.[5]

Pieksämäellä on toiminut sotavankien järjestelyleiri 2 4.7.1941 – 28.11.1944 välisenä aikana. Sen henkilökunnan vahvuus on ollut 15.7.1942 169 henkilöä. Leirin vastaanottokyky on ollut suurimmillaan 27.9.1944 jolloin vankeja on ollut 7409. Leirillä on ollut kaksi alaleiriä. Sotavankeja on vuosien 1941 – 1944 välisenä aikana menehtynyt 2752, joista ammuttiin 11.[6] Sotavangeille varattuja sotasairaaloita on ollut ainakin Heinolassa, Oulussa, Vaasassa ja Rauduskylässä.[7]

Vuonna 1941 päämaja laati sotavankien kurinpitosäännön, jossa oli määritetty sotavankileirin komentajan kurinpito-oikeudet. Mikäli leirin päällikkö mielestä asiaa ei voitu käsitellä kurinpitorangaistuksella, asia käsiteltiin sotatuomioistuimessa. Tarkkaa määritelmää ei ollut siitä mitä, lainkohtia tai lakeja sovelletaan järjestysrikkomuksiin syyllistynyttä sotavankia kohtaan. Tuomioistuimet määräsivät rangaistuksia sotavangeille suomalaisia joukkoja vastaan tehdyistä vaarantavista teoista, kapinasta ja karkaamisesta sotaväen rikoslain 62 ja 65 §:n perusteella kuolemanrangaistuksia. Leirin päällikkö määräsi pienemmistä rikkomuksista kurinpitorangaistuksia. Mainittakoon, että ruumiillinen kuritus, enintään 25 lyöntiä oli mahdollinen. Leirin vartio- ja parakkiupseerilla oli sama rankaisuoikeus kuin leirin komentajalla, mutta enimmäisrangaistukset olivat pienempiä ja oikeus raipparangaistukseen puuttui.[8]

Suomi takasi sotavangeille vain muutamia perusoikeuksia, mutta käytännössä voidaan sanoa, että kansainväliset sopimukset sitoivat Suomea ainakin tapaoikeutena. Joissain sodanjälkeisissä sotarikostapauksissa katsottiin Haagin yleissopimuksen olleen voimassa olevaa oikeutta.[9] Korkeimmassa oikeudessa käsiteltiin vuosina 1945–1949 yhteensä 148 sotavankileireillä surmattujen tapausta. Tuomittuja henkilöitä oli 178 ja tapaukset koskivat kaikkiaan 500 sur-

[5] sama s. 12 – 14.
[6] sama s. 49 – 50.
[7] sama s. 273 – 276.
[8] Kujala (2008), s. 153–154.
[9] Sama, s. 281.

mattua sotavankia. Valtaosa näistä surmista oli tapahtunut päämajan linnoitusosastoissa ja rintaman takana työskennelleissä sotavankikomppanioissa. Varsinaisilla kotijoukkojen johtamilla sotavankileireillä surmattujen määrä oli suhteessa pienempi.[10]

Historiallisen tarkastelun valossa Sotavankileirien perustaminen ja hallinnointi edellyttää joukkojen kouluttamista, hallintoon ja oikeudenhoitoon liittyvien normien tuntemista, etukäteissuunnittelua ja oikeanlaisen organisaation rakentamista. Vain ennakoimalla voidaan välttää viime sotien aikana tehdyt virheet.

2.2. Tutkimuksen toteutus

2.2.1. Tutkimuksen tarkoitus

Kansainvälistä humanitaarista tapaoikeutta koskevan tutkimuksen tarkoituksena on löytää ratkaisuja kansainvälisten humanitaarista oikeutta koskevien sopimusten soveltamiseen. Humanitaarinen sopimusjärjestelmä on erittäin kehittynyt ja kattaa pääosan sodankäynnin näkökohdista. Se tarjoaa suojaa useille henkilöstöryhmille, kuten sotavangeille. Sopimusten soveltamissa nykyaikaisessa aseellisessa selkkauksessa on Suomen kannalta kaksi huomioitavaa asiaa. Ensinnäkin Suomi on ratifioinut kyseiset sopimukset ja toiseksi humanitaarisen oikeuden sopimukset eivät sääntele tarkasti nykyaikaisia aseellisia selkkauksia. Näiden kahden tekijän vuoksi tutkimus kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sotavankien käsittelyä koskevista säännöistä, sotavankeja koskien on tarpeellinen.[11]

2.2.2. Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksessa on selkeästi erotettavissa osa-alueet, jotka ovat joko kansainvälistä oikeutta tai kansallista oikeutta. Kansallisen oikeuden osuudet ovat tässä tutkimuksessa toteutettu lainopillisella lähestymistavalla. Sillä pyritään osoittamaan kuinka kussakin tilanteessa pitäisi toimia oikeusjärjestyksen mukaan[12]. Lainoppi on hyvin samankaltaista kuin yleinen kirjallisuustutkimus tai teologian sananselitysoppi. Lainopissa ei ole olemassa yhtä oikeaa tulkintateoriaa, joka soveltuisi kaikkiin tutkittaviin tapauksiin. Se perustuu kielelliseen ja lainsäädännön alkuperäistä tarkoitusta mukailevaan harkintaan.[13] Tutkimuksessa pyritään tulkinnan ja

---

[10] Sama, s. 160–161.
[11] Ulkoasiaiministeriön julkaisuja 16/2005: s.9-10, www.icrc.org/11.1.2012.
[12] Aarnio, Aulis: Laintulkinnallinen teoria, Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva, 1989, s. 48.
[13] Hirsimäki, Marko: Kadettien opiskeluaikainen soveltuvuusharkinta, hallintomenettelyn oikeudellinen tarkastelu, maanpuolustuskorkeakoulu, yleisesikuntakurssi, 2007, 53, s. 26.

systematisoinnin avulla esittämään kansallisen lainsäädännön merkitys sotavankien asioiden järjestämisessä[14]. Kansainvälinen oikeuden ala on tässä tutkimuksessa kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja sen lähestymistapana käytetään kansainvälistä eurooppalaista oikeuspositivistista lähestymistapaa. Oikeuspositivismi voidaan ymmärtää siten, että oikeus on sama asia kuin lain säätäjän tahto. Kansainvälisten oikeussääntöjen merkitys selviää erityisesti tarkastelemalla valtiosopimuksia ja kansainvälistä tapaoikeutta. Oikeus on konkreettisesti havaittavissa oleva ilmiö ja se voidaan todentaa oikeudellisia lähteitä käyttäen. Lait kirjoitettuna oikeutena antavat kuitenkin vain reunaehdot ja päätöksen tekijälle jää oma harkintavalta.[15]

Humanitaarisen oikeuden ensisijaisia lähteitä ovat valtiosopimukset, tapaoikeus ja sivistyskansojen tunnustamat yleiset oikeusperiaatteet. Toissijaisina lähteitä ovat oikeuskäytäntö ja tieteisoppi, joka tarkoittaa eri maiden etevimpien tutkijoiden oppeja.[16]
Tutkimuksen aiheen oikeudellisen kokonaisuuden selvittämiseen on käytetty kirjallista aineistoa. Kansainvälisen oikeuden tutkimusta varten on selvitetty tärkeimmät voimassa olevat kansainväliset valtiosopimukset, jotka liittyvät sotavankileirien perustamiseen ja hallinnointiin. Kansallisen lainsäädännön tutkimista varten on koottu selvitettäväksi kaikki ne lait ja asetukset jotka liittyvät tutkimukseen.

2.3. Lähdekritiikki ja aiemmat tutkimukset

Suomen lainsäädäntö ja sotavankeja koskevat valtiosopimukset eivät muodosta selkeää kokonaisuutta. Sotavankien oikeudellisten asioiden tarkastelu vaatii syvällistä osaamista oikeussäännöistä ja on siksi asiaan perehtyneiden lakimiesten erikoisaluetta. Petteri Kajanmaa on yleisesiupseerikurssin diplomityössään ”Kansainvälisiin sodan oikeussääntöihin perustuva esitys sotavankialan järjestelyiksi Suomessa” käsitellyt samaa aihealuetta kuin tämä tutkimus on. Kajanmaa on selvittänyt vuonna 1999 sotavankien käsittelyn järjestelyjä sodanajan puolustusvoimissa. Diplomityö perustuu kansainvälisten sopimusten vaatimuksiin ja sen lähtökohtana on sotavangin tien kuvaaminen vangiksi joutumisesta sotavankileirille. Kajanmaan diplomityössä ei ole kartoitettu kattavasti kansallista lainsäädäntöä ja sen merkitystä sotavankileirin perustamiseen ja hallinnointiin.

---

[14] Timonen, Pekka: Johdatus lainopin metodiin ja lainopilliseen kirjoittamiseen, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Helsinki, 1998, s. 12–13.
[15] Kaisto, Janne: Lainoppi ja oikeusteoria, Helsinki, 2005, s. 73.
[16] Rosen, Gunnar, Parkkari, Juhani: Sodan lait, käsikirja, Edita, Helsinki, 2004, s. 8.

3. OIKEUSSÄÄNNÖT JA LAINSÄÄDÄNTÖ

3.1. Sodan oikeussäännöt ja tapaoikeus

Sodan oikeussäännöt ovat osa kansainvälistä humanitaarista oikeutta. Sodan oikeussääntöjen tarkoituksena on suojella siviilihenkilöstöä ja rajoittaa sodankäyntimenetelmiä. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden lähteistä tärkeimpiä ovat valtiosopimukset, jotka sitovat sopimukset ratifioineita valtioita.[17] Näitä lähteitä täydentää aiemmin kansainvälisen oikeiden päälähteenä ollut tapaoikeus[18]. Tapaoikeudella tarkoitetaan yleistä käytäntöä, joka hyväksytään oikeudellisesti sitovaksi. Tapaoikeuden olemassaolon voi todentaa asioista, joissa valtiot toimivat samalla tavalla ja näkevät, että toiminta on kansainvälisen oikeuden edellyttämää. Valtioiden väliset sopimukset, hallitusten lausunnot, kansainvälisissä tilaisuuksissa pidetyt puheenvuorot ja tuomioistuinratkaisut luovat valtiokäytäntöjä, joita voidaan pitää osoituksena tapaoikeuden säännösten olemassaolosta[19]. Kansainvälisen Punaisen Ristin komitea ja muut humanitaariset järjestöt pyrkivät siihen, että myös ne valtiot, jotka eivät ole sopimuksia ratifioineet, alkaisivat noudattaa sopimuksia[20]. Osaksi kansainvälistä oikeutta luetaan myös Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjaan perustuva voimankäytön oikeutus (Use of Force), jota voidaan käyttää silloin kun ei ole kyse valtioiden välisistä aseellisesta selkkauksesta[21]. Näin toimittiin Libyaa vastaan vuonna 2011.

3.2. Haagin yleissopimus

Haagin toisessa rauhankonferenssissa 18.10.1907 tarkennettiin maasodan lakeja ja tapoja koskevaa ohjesääntöä. Tämän yleissopimuksen liitteen I osan II luku käsittelee sotavankeja. Artikloja on kuusitoista ja ne ovat samankaltaisia kuin myöhemmin 1949 säädetyssä ja huomattavasti kattavammassa sotavankisopimuksessa. Tulee kuitenkin huomioida se, että vuoden 1907 sopimus on edelleen voimassa olevaa oikeutta.[22]

---

[17] Tammi, Pasi: Sodan oikeussäännöt ja ilmavoimien maalittamisprosessi ilmasta maahan-toiminnassa, Maanpuolustuskorkeakoulu, yleisesikuntaupseerikurssi 55, ilmasotalinja, 2011, s. 33.
[18] Hakapää, Kari: Uusi kansainvälinen oikeus, Talentum, Helsinki, 2010, s. 56.
[19] Sama, s. 57.
[20] Sama, s. 33.
[21] Sama, s. 36.
[22] SopS 11/1924.

3.3. Geneven yleissopimukset

Vuonna 1893 pidettiin ensimmäinen Geneven kokous. Kokouksen tuloksena laadittiin Geneven yleissopimuksena tunnettu sopimus. Tämä sopimus allekirjoitettiin 22.8.1864[23] ja sitä laajennettiin myöhemmin vuosina 1899, 1906 ja 1929. Vuonna 1949 laadittiin Geneven yleiskokouksessa nykyisin voimassa olevat sopimukset ja vuonna 1977 sopimuksia tarkennettiin lisäpöytäkirjoilla.

3.4. Geneven sopimukset I - IV

Vuoden 1949 Geneven sodan uhrien suojelemiseksi solmitut valtiosopimukset koostuvat useista eri sopimuksista:

1) I Sopimus on maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta tehty sopimus[24]. Tätä sopimusta kutsutaan maasotasopimukseksi. Suomi on ratifioinut sopimuksen 21.1.1955 ja samalla päivämäärällä se on säädetty laiksi[25]. 22.4.1955 sopimus on säädetty myös asetukseksi, jossa ovat tarkemmat määräykset[26].

2) II Sopimus on merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoisten aseman parantamisesta tehty sopimus. Tätä sopimusta kutsutaan merisotasopimukseksi.[27]

3) III Sopimus on sotavankien kohtelusta tehty sopimus. Tätä sopimusta kutsutaan sotavankisopimukseksi.[28] Sotavankisopimus on kaikkein laajin ja kattavin sotavankien käsittelyä ohjaava sopimus. Se on hyvin yksityiskohtainen, vaikka sisältääkin paljon termejä ja sanoja, jotka ovat harvemmin käytettyjä nykykielessä, mutta silti ymmärrettäviä.

4) IV Sopimus on siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana tehty sopimus. Tätä sopimusta kutsutaan siviilisopimukseksi.[29]

---

[23] Nobelin rauhanpalkinnon verkkopalvelu, www.nobelprize.org/1.4.2012.
[24] SopS 8/1955.
[25] SopsS 7/1955
[26] SopS 8/1955.
[27] Sama.
[28] Sama.
[29] Sama.

3.5. Geneven yleissopimukset lisäpöytäkirjat (I - III)

Geneven yleiskokouksen lisäpöytäkirjat I – II on ratifioitu Suomessa 4.7.1980. III Lisäpöytäkirja on ratifioitu 19.12.2008. I Lisäpöytäkirja täydentää ja tarkentaa perussopimuksen kohtia sodankäyntimenetelmien rajoittamisesta sekä taistelijoiden, lääkintähenkilöstön, haavoittuneiden ja sotavankien asemasta. II Lisäpöytäkirja käsittelee kansainvälistä luonnetta vailla oleviien aseellisten selkkausten uhrien suojelemista. III Lisäpöytäkirja vahvistaa uuden tunnusmerkin käytön yleissopimusten mukaisten tunnusten lisäksi.

3.6. Rooman perussääntö

Rooman perussääntö tarkoittaa Kansainvälisen Rikostuomioistuimen perustamista. Suomessa Rooman perussäännön lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset tulivat voimaan 1.7.2002 laissa 1284/2000. Sopimuksen yksityiskohdat ovat tasavallan presidentin asetuksessa 56/2002[30]. Tämä tarkoittaa sitä, että suomalainen sotilas voidaan luovuttaa kansainväliseen rikostuomioistuimeen syytettäväksi tai syyte voidaan käsitellä kansallisesti. Haagissa toimivan Kansainvälisen Rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvat sotarikokset, rikokset ihmisyyttä vastaan, joukkotuhonta ja hyökkäysrikokset.

3.7. Euroopan ihmisoikeussopimus

Yleissopimuksen ovat allekirjoittaneet valtiot, jotka ovat Euroopan neuvoston jäseniä. Tämä ihmisoikeussopimus perustuu Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen 10 päivänä joulukuuta 1948 antamaan ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen.

Sopimuksen osapuolet vakuuttavat uskoaan oikeudenmukaisuuden ja maailmanrauhan perustana oleviin perusvapauksiin, joiden säilymisen edellytys on toimiva poliittinen demokratia ja ihmisoikeuksien ymmärtäminen sekä kunnioittaminen.

Ihmisoikeussopimuksen kuudennen lisäpöytäkirjan 2 artikla antaa mahdollisuuden muuttaa kansallista lainsäädäntöä sodan aikana. ”Valtio voi lainsäädännössään määrätä kuolemanrangaistuksen sodan tai sen välittömän uhan aikana tehdyistä teoista. Tällaista rangaistusta käyte-

[30] SopS, 56/2002.

tään ainoastaan laissa määrätyissä tilanteissa ja sen määräysten mukaisesti. Valtion tulee ilmoittaa Euroopan neuvoston pääsihteerille asianmukaiset lainkohdat.”[31]

3.8. Suomen lainsäädäntö

3.8.1. Suomen perustuslaki

Suomen perustuslaki käsittelee yksilön oikeuksia maassamme. Yksilön ei tarvitse olla Suomen kansalainen. Perustuslaki sisältää mahdollisuuden rajoittaa yksilön oikeuksia poikkeusoloissa. Laki määrittää sen, että valtiosopimukset on hyväksyttävä eduskunnassa. Laki mahdollistaa myös irtautumisen kansainvälisistä velvoitteista eduskunnan päätöksellä.[32] Tämä ei kuitenkaan sulje pois mahdollisuutta käsitellä sodan oikeussääntöjen rikkomuksia kansainvälisessä rikostuomioistuimessa, koska tapaoikeudella on velvoittava merkitys.

3.8.2. Laki puolustusvoimista

Laissa puolustusvoimista säädetään puolustusvoimien tehtävistä, toimivallasta, organisaatiosta, hallinnosta, sotilaskäskyasioiden päätöksentekojärjestelmästä ja henkilöstöstä. Laissa määritetään, että sotilaskurinpitoasioissa noudatetaan sotilaskurinpitolakia, poliisitehtävät toteutetaan siten kuin poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetussa laissa (1251/1995) säädetään ja terveydenhuoltovastuullaan olevien henkilöiden terveydenhuolto järjestetään siten kuin terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annetussa laissa (322/1987) säädetään. Laissa on säädetty myös kiinteistöjen käytöstä ja kiinteistöjen käytön rajoituksista. Sotavangin paetessa on sotavankileirin vartijoilla, joiden tehtävänä on estää pakeneminen, oikeus käyttää vankeuslain (767/2005) 18 luvun 6 §:ssä säädettyjä voimakeinoja. Voimakeinojen käytön liioittelusta on säädetty rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä. Lain puolustusvoimista 3 luvussa on määritetty puolustusvoimien organisaatio. Sotavankileiriä tai vastaavaa organisaatiota ei kuitenkaan ole mainittu. Puolustusvoimien sisäinen järjestys ja sotilaskäskyasiat on määritetty lain 30 – 33 §:ssä. Puolustusvoimien komentaja päättää sotilaskäskynä sodanajan organisaatioista.[33]

---

[31] SopS, 63/1999.
[32] Suomen perustuslaki, 11.6.1999/731.
[33] Laki puolustusvoimista, 11.5.2007/551.

3.8.3. Suomen rikoslaki

Suomen rikoslaki koskee lähtökohtaisesti Suomessa tehtyjä rikoksia. Lisäyksenä on erikseen huomioitava Suomen talousalue, suomalaiset alukset ja ilma-alukset sekä rikokset, jotka ovat ulkomailla kohdistuneet Suomeen. Lain 11 luku sisältää säädöksen sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan. Laki luo rikosoikeudelliset reunaehdot sotilaalliselle toiminnalle. Lain ensimmäisen luvun 15§ tarkentaa lain soveltamisalaa Suomea koskevien kansainvälisten sopimusten ja kansainvälisenoikeuden käytännön osalta. Rikoslain 45 luvun 29 §:n mukaan laki koskee myös sotavankeja ja lain 1 luvun 1 §:ssä todetaan, että Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia, joten tämä pykälä on myös velvoittava.[34] Rikoslaki on yksi tärkeimmistä laeista sotavankien rikosasioiden käsittelyssä, koska siinä määritetään rangaistavat teot ja niistä määrättävät rangaistukset kuten esimerkiksi vankeustuomiot.

3.8.4. Sotilaskurinpitolaki

Sotilaskurinpitolaissa on säädetty kurinpitomenettelyn edellytykset, kurinpitoesimiehen toimivalta, kurinpitoasian käsittely, kurinpitovalitus ja kurinpitomenettelyn valvonta, täytäntöönpano sekä sota-aikaa koskevat poikkeussäännökset. Sotilaskurinpitolain 8 luvun 48 § määrittää sen, että asetuksella voidaan sota-aikana muuttaa kurinpitoesimiehistä, toimivallasta kurinpitoasioissa, kurinpitoasiain käsittelystä ja valvonnasta sekä kurinpitoseuraamuksen täytäntöönpanosta annettuja säännöksiä. Lain 49 § velvoittaa huomioimaan kansainväliset sopimukset kurinpitoasioissa ja rangaistuksia määrättäessä. Sotilaskurinpitolain 3 luku ei tunne kurinpitoesimiehenä sotavankileirin komentajaa. Kuitenkin lain 14§ määrittää, että ” Sama toimivalta kuin 12 ja 13 §:ssä mainitulla kurinpitoesimiehellä on myös vastaavassa tehtävässä olevalla esimiehellä sen mukaan kuin pääesikunta määrää. Lisäksi pääesikunta voi antaa joukko-osaston komentajaa ylempien kurinpitoesimiesten keskinäisestä kurinpidollisesta toimivallasta heidän hallinnollisesta ja sotilaallisesta toimivallastaan poikkeavia määräyksiä.”[35] Tämä laki mahdollistaa sotavankileirin komentajan tarvitseman kurinpitovallan määrittämisen. Pääesikunta on määräyksellä HH665/27.6.2011[36] ohjeistanut kurinpitovallan käyttämiseen oikeutetut esimiehet. Tässä määräyksessä ei ole mainittu sotavankileiriä. Vastaavalla määräyksellä voidaan kuitenkin antaa kurinpitovalta sotavankileirin komentajalle.

---

[34] Rikoslaki, 19.12.1889/39.
[35] Sotilaskurinpitolaki, 25.3.1983/331.
[36] Pääesikunnan oikeudellisen osaston määräys PVHSM PEOIKOS 006- Kurinpitovallan käyttämiseen oikeutetut sotilasesimiehet (HH665, 27.6.2011).

3.8.4.1. Sotilaskurinpitoasetus

Asetuksessa on tarkennettu sotilaskurinpitolain kohtia. Nämä kohdat ovat esitutkinta, toimivalta, kurinpitoasian ratkaiseminen, kurinpitorangaistuksen- ja ojennuksen kirjaaminen, kurinpitovalitusmenettely, täytäntöönpano, kurinpitomenettelyn valvonta ja kantelu.[37]

3.8.5. Sotilasoikeudenkäyntilaki

Sotilasoikeudenkäyntilaissa on säädetty toimivaltaisista tuomioistuimista, tuomioistuimen sotilasjäsenistä, asian vireillepanosta ja käsittelystä, muutoksenhausta sekä sotaoikeudesta. Lain yleisissä säännöksissä 2§:n 1, 2 ja 3 momentti määrittävät sotilasrikokset, jotka ovat sotilasoikeudenkäyntiasioita. Lain 2 luvun 5 §:n mukaan sotilasoikeudenkäyntiasia käsitellään joukko-osaston sijoituspaikkakuntaa lähinnä olevassa yleisessä alioikeudessa. Käsittely voidaan kuitenkin järjestää myös rikoksen tekopaikkakuntaa lähinnä olevassa alioikeudessa. Sotilasoikeudenkäyntiasetuksessa on tarkennettu joukko-osaston sijoituspaikan määräytymistä siten, että esikunnan sijainti on määräävä tekijä. Nämä asiat tulee huomioida erityisesti sotavankien asioiden käsittelyssä. Laki määrittää myös sotaoikeuden asettamisen ja sotaoikeuden kokoonpanon. Sotaoikeuteen kuuluu kaksi sotilasjäsentä.[38]

3.8.6. Vankeuslaki

Vankeuslaki määrittää yleiset säännökset vankeuden täytäntöönpanosta, täytäntöönpanon aloittamisesta ja vankilaan sijoittamisesta, rangaistusajan laskemisesta, saapumisesta ja sijoittamisesta vankilaan, siirtämisen toiseen vankilaan, vankeuden täytäntöönpanon sisällön, toimintaan osallistumisen, vangin omaisuuden ja tulot, sosiaali- ja terveydenhuollon, vapaa-ajan, vangin yhteydet vankilan ulkopuolelle, tapaamiset, poistumisluvat, kurinpidon, valvonnan ja tarkastamisen, vankilan tilojen ja vangin tarkastamisen, ilmoitukset ja tiedon antamisen, muutoksen haun sekä vapauttamisen. Lain 18 luvun 6 § määrittää käytettävissä olevat voimakeinot. Voimakeinojen liioittelusta säädetään kuitenkin rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.[39] Lain 8 § käsittelee toimivallan määräytymistä rikosseuraamusalueella. Sen mukaan vankeuslaissa määritettyä toimivaltaa käyttää rikosseuraamuslain virkamiehet, jotka laissa on lueteltu. Puolustusvoimia ei ole lain tässä kohdassa huomioitu. Lain merkitys korostuu tapauksissa, joissa sotavanki tuomitaan rikoksesta ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Tämän

[37] Sotilaskurinpitoasetus, 16.12.1983/969.
[38] Sotilasoikeudenkäyntilaki, 25.3.1983/326.
[39] Vankeuslaki, 23.9.1955/767.

lain osalta on havaittavissa ristiriitoja Geneven sopimuksiin perustuvien määräysten kanssa sotavankien kohtelusta. Kysymys on siitä, että säilyykö sotavangilla hänen erityisasemansa vankeusrangaistuksen aikana ja voidaanko häneen soveltaa vankeuslain mukaisia pakkokeino- ja kaikissa tapauksissa?

3.8.7. Poliisilaki

Poliisilaissa määritetään poliisin yleiset tehtävät, toimivaltuudet ja tiedonhankintaa koskevat säännökset. ”Poliisimiehellä on oikeus rikollisen toiminnan estämiseksi tai keskeyttämiseksi tarkkailla muualla kuin asunnossa olevaa henkilöä, jos tämän käyttäytymisen perusteella tai muutoin on syytä epäillä hänen syyllistyvän rikokseen.” Lain 40 § velvoittaa poliisin antamaan virka-apua puolustusvoimille.[40] Tämä laki antaa toimivaltuudet sotavankien toiminnan tarkkailuun ja tiedonhankintaan rikosten paljastamiseksi. Lisäksi poliisin rooli sotavangin kuolemantapauksissa korostuu. Laki kuolemansyyn selvittämisestä[41] edellyttää ilmoitusta poliisille tai lääkärille.

3.8.8. Laki poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa

Lain yleisissä säännöksissä on mainittu puolustusvoimien poliisitehtävät. Lain 1§:n 4) kohta määrittää liittymäpintoja poliisin ja puolustusvoimien toiminnan välille. Laissa todetaan, että ”suojelupoliisille laissa säädettyä toimivaltaa kuitenkaan rajoittamatta, sotilaallisen maanpuolustuksen alalla Suomeen kohdistuvan laittoman tiedustelutoiminnan ja sotilaallisen maanpuolustuksen tarkoitusta vaarantavan laittoman toiminnan estämiseksi poliisin hallinnosta annetun lain (110/92) 10 §:n 1 momentissa tarkoitetuista turvallisuus- ja valvontatehtävistä, ei kuitenkaan rikostutkinnasta.”[42] Tämä laki mahdollistaa myös sotavankien tarkkailun ja valvonnan.

3.8.9. Valmiuslaki

Lain tarkoituksena on poikkeusoloissa turvata ihmisten toimeentulo ja Suomen talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys. Lain 10§:n mukaan ”lakia sovellettaessa on noudatetta-

---

[40] Poliisilaki, 7.4.1995/493.
[41] Laki kuolemansyyn selvittämisestä, 1.6.1973/459.
[42] Laki poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa, 3.11.1995/1251.

va niitä Suomen lain soveltamisalan rajoituksia, jotka johtuvat Suomea velvoittavista kansainvälisistä sopimuksista tai kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustetuista säännöistä." Lain 32§ antaa viranomaisille mahdollisuuden ottaa käyttöön rakennuksia ja huonetiloja sekä kuljetuskalustoa.[43] Sotavankileirin tarvitsemien tilojen käyttöönoton valtuutus perustuu tähän lakiin. Tämä koskee myös satavankisairaalan ja sotavangeille suunnitellun vankilan käyttöönottoa.

3.8.10. Puolustustilalaki

Puolustustila on tarkoitettu otettavaksi käyttöön tasavallan presidentin asetuksella silloin kun on tarve turvata Suomen itsenäisyys ja oikeusjärjestys Suomeen kohdistuvan sodan aikana. Sotaan rinnastetaan myös tilanteet, joissa pyritään kumoamaan tai muuttamaan perustuslain mukainen valtiojärjestys. Tässä laissa on kuten valmiuslaissakin kohta, joka edellyttää noudattamaan Suomea velvoittavia kansainvälisiä sopimuksia tai kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustettuja säännöstöjä.[44] Puolustustilalaki antaa mahdollisuuksia järjestää sotavankien kuljetuksiin kuljetustukea ja muita hyödykkeitä sekä määrätä henkilöitä tilapäiseen työntekoon sotavankileirin perustamiseksi.

4. SOTAVANKILEIRIN PERUSTAMINEN JA HALLINNOINTI

4.1. Sotavankien yleinen suojelu

Suomessa sotavanki on valtion vallassa. Näin ollen sotavangin huolenpito ja asiallinen kohtelu tulee aina nähdä valtiolle kuuluvana asiana. Huolimatta siitä, että asia on nähtävä valtion asiana voi yksittäinen henkilö voi joutua myös henkilökohtaiseen vastuuseen sotavankien kohtelusta.[45] Oikeusvaltion tulee kaikissa olosuhteissa pystyä huolehtimaan sotavangeistaan. Rikoksiin tulee puuttua välittömästi ja vastuullisten johtajien tulee ymmärtää sotavankien käsittely siten, että sotavankien käsittelyllä annetaan kuva Suomesta ulkomaille. Se miten valtio käsittelee ja kohtelee vankejaan on suoraan verrannollista valtion sivistyksen tasoon.

Sotavankileireillä tulee huomioida se, että sotavankeja kohdellaan inhimillisesti. Alistaminen, väkivalta, uhkaukset, solvaukset, kostotoimenpiteet ja julkinen uteliaisuus ovat kielletyt.[46]

---

[43] Valmiuslaki, 1552/29.12.2011.
[44] Puolustustilalaki, 22.7.1991/1083.
[45] SopS, 8/1955, II osa, 12 artikla. "Sotavangit ovat vihollisvallan, mutta eivät niiden yksilöiden tai joukko-osastojen vallassa, jotka ovat ottaneet heidät vangeiksi. Siitä henkilökohtaisesta vastuusta riippumatta, joka on saattanut syntyä, pidättäjävalta on vastuussa sotavangeille osoitetusta kohtelusta."
[46] Sama.

Selkkauksen osapuolet voivat käyttää sotavankien etujen valvontaan suojelusvaltoja puolueettoman arvioinnin saamiseksi[47]. Mikäli sotavangit syystä eivät saa etua suojelijavallan tai tehtävien suorittajaksi määrätyn järjestön toiminnasta, on pyydettävä puolueetonta valtiota tai järjestöä huolehtimaan tehtävästä. Järjestönä voi toimia Punaisen Ristin kansainvälinen komitea[48].

Mikäli jonkun henkilön osalta on epäselvää onko henkilöllä oikeus sotavangin asemaan, voidaan asia saattaa asianmukaisen tuomioistuimen ratkaistavaksi. Suojelijavaltion edustajilla on oikeus olla läsnä asiaa käsiteltäessä, poislukien tapaukset, joissa käsittely tapahtuu valtion turvallisuutta koskevan edun takia suljetuin ovin.[49]

Selkkauksen alkaessa on perustettava sotavankien tiedonantotoimisto. Sen tehtävänä on vastata kaikkiin kyselyihin, jotka koskevat sotavankeja.[50] Sotavankien keskustiedonantotoimisto tulee perustaa puolueettomaan maahan, esimerkiksi Sveitsiin. Sen tehtävänä on koota ja ylläpitää kaikki tiedot sotavangeista.[51] Kansallisilla tiedonantotoimistoilla ja keskustiedonantotoimistolla tulee olla postimaksuvapaus[52].

Pidättäjävallan on mahdollistettava uskonnollisten järjestöjen, avustusyhdistyksien ja muiden sotavankeja avustamaan tulevien järjestöjen toiminnasta. Näille on suotava asianmukaisesti kaikki tarpeelliset helpotukset vierailujen tekemiseksi sotavankien luona. Tätä toimintaa voidaan rajoittaa, mutta rajoitukset eivät saa estää antamasta riittävää apua sotavangeille. Erityisesti Punaisen Ristin kansainvälisen komitean erikoisasema tällä alalla on tunnustettu ja kunnioitettu. Avustusyhdistykselle tai lähettäjäjärjestölle toimitetaan jokaisesta lähetyksestä kuitti. Sotavankien luottamusmies allekirjoittaa kuitit ja sotavankeja valvovien hallinnollisten viranomaisten on myös annettava kuitit näistä lähetyksistä.[53] Suomen tulee huolehtia siitä,

---

[47] SopS, 8/1955, I osa 8 artikla. ” Tätä sopimusta on sovellettava niiden suojelijavaltain yhteisin toimin ja huolehtiessa valvonnasta, joiden tehtävänä on varjella selkkauksen osapuolten etuja. Sitä varten voivat suojelijavallat diplomaattiseen tai konsulivirkakuntaan kuuluvien henkilöiden lisäksi määrätä valtuutettuja kansalaistensa tai muiden puolueettomien valtain kansalaisten joukosta. Näiden valtuutettujen tulee olla sen vallan hyväksymiä, jonka valtapiirissä he suorittavat tehtäväänsä. Selkkauksen osapuolten on mahdollisimman suuressa määrin helpotettava suojelijavaltain edustajien ja valtuutettujen tehtävän täyttämistä. Suojelijavallan edustajat ja valtuutetut eivät missään tapauksessa saa mennä heille tästä sopimuksesta johtuvaa tehtävää ulommaksi; heidän on varsinkin otettava huomioon, mitä sen vallan turvallisuus, jonka valtapiirissä he suorittavat tehtäväänsä, ehdottoman välttämättömästi vaatii.”

[48] Sama, I osa 10 artikla.

[49] SopS, 82/1980, 45 artikla.

[50] Sama, 122 artikla.

[51] Sama, 123 artikla.

[52] Sama, 124 artikla.

[53] Sama, 125 artikla.

että rauhan ja sodan aikana sotavankisopimuksen tekstiä tullaan liittämään opiskeluun sotilas- ja siviilikoulutuksen ohjelmiin niin, että sen periaatteet tulisivat kaikkien tuntemiksi.[54]

4.2. Sotavangit

Sotavankeja ovat henkilöt, jotka ovat joutuneet vihollisen valtaan. Aseellisissa voimissa palvelevat sekä ne, jotka palvelevat sanottujen aseellisten voimien osana olevissa miliisijoukoissa tai vapaaehtoisjoukoissa. Seuraavat ehdot tulee kuitenkin täyttyä:

– johtajana tulee olla alaisistaan vastuussa oleva henkilö

– välimatkan päästä erotettava tunnusmerkki

– kantavat aseitaan avoimesti sekä mukautuvat sotatoimissaan sodan lakeihin ja tapoihin.

Sotavangin asemaan oikeutettuja ovat myös aseellisia voimia seuraavat ja niihin kuulumattomat henkilöt, kuten sotilaslentokoneiden miehistöön luettavat siviilihenkilöt, sotakirjeenvaihtajat, tarvikkeiden hankkijat, työyksiköissä tai aseellisten joukkojen hyvinvoinnista huolehtivissa palveluskunnissa palvelevat. Tulee kuitenkin huomioida, että he ovat saaneet siihen luvan ja asiallisen henkilötodistuksen. Tietyissä tapauksissa kauppalaivaston miehistöt, heihin lukien laivanpäälliköt, luotsit ja oppilaat, ja selkkauksen osapuolten siviililentokoneiden miehistöt ovat oikeutettuja vähintään sotavangin asemaan. Valtaamattoman alueen väestön tarttuessa aseisiin he ovat oikeutettuja sotavangin asemaan, silloin kun aseiden kantaminen tapahtuu avoimesti sekä noudattaen sodan lakeja ja tapoja.[55] Lääkinnällisen ja uskonnollisen henkilökunnan osalta tulee huomioida sotavankisopimuksen 33 artiklan poikkeavuudet, jossa sanotaan, että heitä ei pidetä sotavankeina.[56] Palkkasoturilla ei ole oikeutta taistelijan tai sotavangin asemaan.[57] Vakoilijalla ei ole oikeutta sotavangin asemaan. Taistelija joka jää kiinni vakoilusta, ei ole oikeutettu sotavangin asemaan. Tämä on yleisesti hyväksytty tulkinta, johon ei ole virallisia vastakkaisia kannanottoja.[58] Asevoimiin kuuluvan henkilön, joka yrittää kerätä tietoja, ei katsota vakoilevan, jos hän käyttää asevoimiensa sotilaspukua.[59] Sotavangin erot-

[54] Sama, 127 artikla.
[55] SopS, 8/1955, I osa, 4 artikla.
[56] Sama, I osa, 33 artikla.
[57] SopS, 82/1980, 47 artikla.
[58] Henckaerts, Jean-Marie, Doswald-Beck, Louise: Customary International Law, Volume I:Rules, Printed in the United Kingdom at the University Press, Cambridge, 2005, s. 389.
[59] SopS, 82/1980, 46 artikla.

taminen laittomista taistelijoista voi olla hankalaa. Afganistanissa Taleban taistelijoiden asema on koettu hankalaksi määrittää.[60]

Yhdysvallat kohteli 2011 terroritekojen jälkeen Guantanamon tukikohdassa vangittuina olleita henkilöitä Geneven sopimuksiin kuulumattomana ryhmänä. Tämä kuitenkin muuttui kun Yhdysvaltain korkein oikeus katsoi vuonna 2004, että näillä henkilöillä on oikeus saada asiansa käsiteltyä Yhdysvaltalaisessa tuomioistuimessa.[61]

Taistelija, joka joutuu vastapuolen valtaan voi menettää oikeutensa olla sotavanki. Sellaisessa tapauksessa, jossa henkilö tuomitaan rangaistukseen hänen tekemänsä rikollisen teon takia. Hänelle on kuitenkin annettava sama suojelu kuin sotavangille.[62]

4.3. Sotavankien kohtelu

Sotavankien kohtelussa on kaikissa olosuhteissa huomioitava se, että heidän henkilöllisyytensä ja kunniansa pysyy loukkaamattomana. Kunnialla tarkoitetaan sotavangin aseman ja sotilasarvon säilyttämistä. Erityisesti naisia on kohdeltava sukupuolen mukaisella huomaavaisuudella.[63] Sotavangilla on oikeus maksuttomaan elatukseen ja terveydentilan mukaiseen lääkärinhoitoon[64]. Kaikkien sotavankien tulee saada tasa-arvoinen kohtelu[65].

Suojelijavaltain edustajilla tai valtuutetuilla ja Punaisen Ristin kansainvälisen komitean jäsenillä on oikeus vierailla siellä, missä on sotavankeja. Heillä on oikeus keskustella sotavankien ja heidän luottamusmiehensä kanssa, tarvittaessa tulkin välityksellä. Suojelijavaltain edustajien ja valtuutettujen tulee saada vapaasti valita ne paikat, joissa he haluavat käydä.[66]

---

[60]Solis, Gary, D: The Law of Armed Conflict, International Humanitarian Law in War, Cambridge University Press, New York, 2010, s. 210. “ U.S. Navy SEAL Marcus Luttrell,describing conflict in Afganistan, takes a pessimistic view of the requirement for distinction: “The truth is, in this kind of terrorist/insurgent warfare, no one can tell who`s a civilan and who`s not. So what`s the point of framing rules that cannot be comprehensively carried out by anyone? Rules that are unworkable, because half the time no one knws who the goddamned enemy is, and by the time you find out, it might be too late to save your own life.””

[61] Rosen ja Parkkari (2004), s. 98.

[62] SopS, 82/1980, 44 artikla.

[63] SopS, 8/1955, II osa, 14 artikla.

[64] Sama, 15 artikla.

[65] Sama, 16 artikla. ”Mikäli muuta ei johdu niistä tämän sopimuksen määräyksistä, jotka koskevat arvoasemaa ja sukupuolta, sekä lukuun ottamatta sitä etuoikeutettua kohtelua, jota sotavangeille osoitetaan heidän terveydentilansa, ikänsä tai ammattitaitonsa vuoksi, pidättäjävalta on velvollinen kohtelemaan kaikkia sotavankeja samalla tavoin tekemättä mitään epäsuopeaa erottelua rodun, kansallisuuden, uskonnon, valtiollisten mielipiteiden tai muun niihin verrattavan tunnusmerkin perusteella.”

[66] SopS, 8/1955, III osa 126 artikla” Pidättäjävalta sekä se valta, josta käyntien tarkoittamat sotavangit ovat riippuvaisia, voivat tarpeen vaatiessa sopia keskenään siitä, että näiden sotavankien kotimaan kansalaiset saavat ottaa osaa käynteihin.”

4.4. Vankeus

Sotavangin kuulustelu tulee toteuttaa kielellä jota hän ymmärtää. Sotavangilla on velvollisuus kysyttäessä ilmoittaa nimensä, arvonsa, syntymäaikansa sekä matrikkeli-(kantakortti) numeronsa. Sotavangin kieltäytyessä tietojen antamisesta, voidaan hänelle kuuluvia etuisuuksia rajoittaa. Sotavangille tulee antaa henkilökortti, jossa on hänen nimensä ja arvonsa sekä syntymäaikansa ja jossa on mainittu hänen matrikkelinumeronsa tai annettu sitä vastaavat tiedot.[67]

Kuulustelutilanteissa sotavankeihin ei saa käyttää minkäänlaista ruumiillista tai henkistä kidutusta tai mitään pakkoa tietojen saamiseksi. Tämä asia on huomioitava kuulusteluoppaassa ja kuulustelijoiden koulutuksessa. Mikäli sotavanki kieltäytyy vastaamasta, ei häntä saa uhata, loukata tai alistaa minkäänlaiseen epämieluiseen tai haitalliseen kohteluun. Irakin sodasta ICRC on raportoinut tapauksista, joissa on käytetty fyysistä tai psyykkistä pakottamista kuulustelujen yhteydessä[68]. Mikäli sotavanki ei ruumiillisen tai henkisen tilansa vuoksi kykene tekemään selkoa henkilöllisyydestään, annetaan hänet terveydenhoitoviranomaisten huostaan. Henkilöllisyys tulee kuitenkin pyrkiä selvittämään käytettävissä olevilla keinoilla.[69] ICRC:n raportissa ”International Commitee of the Red Cross (ICRC) on the Threatment by the Coalition Forces of Prisoners of War and Other Protected Persons by the Geneva Conventions in Iraq During Arrest, Internment and Interrogation” of January 2004 on mainittu julmuuksista, jotka ovat tapahtuneet kiinniottamisen tai pidättämisen alkuvaiheessa ja ovat koskeneet suojelun piiriin kuuluvia henkilöitä.[70] Suomessa vastaavat mahdolliset julmuudet voidaan ennaltaehkäistä hyvin suunnitellulla ja toteutetulla koulutuksella.

Vangitsemisen yhteydessä sotavangille jätetään henkilökohtaiset varusteet kuten kypärä, suojanaamari ja vaatetus. Sotilaalliset varusteet kuten asemateriaali ja asiakirjat otetaan pois. Sotavangeilla tulee aina olla henkilöllisyysasiakirja. Mikäli sellainen on kadonnut, niin pidättäjävalta toimittaa uuden. Sotavanki kantaa sotilaspuvussaan arvomerkkejään ja muita kansallis-

---

[67] Sama, III osa, 17 artikla ”Kukin selkkauksen osapuoli on velvollinen toimittamaan jokaiselle sen tuomiovallan alaiselle henkilölle, joka saattaa joutua sotavangiksi, henkilökortin, joka osoittaa hänen nimensä, etunimensä ja arvonsa sekä syntymäaikansa ja jossa on mainittu hänen matrikkelinumeronsa tai annettu sitä vastaavat tiedot. Tähän henkilökorttiin voidaan sitäpaitsi ottaa nimikirjoitus tai sormenjäljet taikka molemmat sekä muita merkintöjä, joita selkkauksen osapuolet haluavat niihin lisättäviksi ja jotka koskevat niiden aseellisiin voimiin kuuluvia henkilöitä. Sen tulee mikäli mahdollista olla kooltaan 6.5 x 10 cm ja laadittu kahtena kappaleena. Sotavangin on vaadittaessa esitettävä tämä henkilökortti, mutta sitä ei saa missään tapauksessa ottaa häneltä pois.”

[68] International Commitee of the Red Cross (ICRC) on the Threatment by the Coalition Forces of Prisoners of War and Other Protected Persons by the Geneva Conventions in Iraq During Arrest, Internment and Interrogation, January 2004, www.cryptome.org/6.3.2012.

[69] SopS, 8/1955, III osa, 17 artikla.

[70] International Commitee of the Red Cross (ICRC) on the Threatment by the Coalition Forces of Prisoners of War and Other Protected Persons by the Geneva Conventions in Iraq During Arrest, Internment and Interrogation, January 2004, www.cryptome.org/6.3.2012.

tunnuksia. Lähtökohtaisesti sotavanki saa pitää omat rahansa. Mikäli kuitenkin upseerin määräyksestä rahat otetaan pois, niin siitä annetaan sotavangille asianmukainen kuitti ja tapahtuma kirjataan asiaa varten perustettuun rekisteriin.[71] Rahat voidaan myös siirtää vangin tilille[72]. Vuonna 2003 Irakin sodassa on havaittu vakavia ongelmia vapautensa menettäneiden henkilöiden henkilökohtaisten tavaroiden haltuunotossa[73]. Sotavangin henkilökohtaiset tavarat kuten esimerkiksi läheisten ihmisten valokuvat tulee jättää vangin omaan huostaan.

Sotavankileiri tulee sijaita sellaisella alueella, joka on riittävän kaukana taisteluvyöhykkeestä. Tällä tarkoitetaan aluetta joka ei ole asejärjestelmien todennäköisellä vaikutusalueella. Sotavangit on siirrettävä mahdollisimman nopeasti leireihin pois taisteluvyöhykkeeltä. Taistelujen kannalta vaarallisella alueella ei tule säilyttää muita sotavankeja kuin niitä, joiden siirtämisestä haavoittumisen tai muun rinnastettavan syyn takia syntyy heille suurempi vaara.[74] Irakin sodassa 2003 ICRC on havainnut, että vapautensa menettäneitä henkilöitä on pidetty vaarallisissa paikoissa, joissa heillä ei ole ollut suojaa sirpaleilta[75]. Mikäli sotavankeja säilytetään esimerkiksi tukikohdassa, joka tiedustelutietojen ja arvion vihollisen toiminnasta perusteella voi joutua tulituksen kohteeksi on tukikohta sopimaton sotavankien säilytykseen. Lisäksi tulee huomioida se, että sotavangit tarvitsevat suojaa myös omien joukkojen kostotoimenpiteiltä.

Sotavankien siirrot ja evakuoinnit tulee toteuttaa inhimillisesti. Siirrot ja evakuoinnit tulee toteuttaa turvallisesti ja juomavedestä, ravinnosta, vaatetuksesta ja lääkärinhoidosta pitää huolehtia. Evakuoiduista sotavangeista pidetään luetteloa.[76]

Sotavangit voidaan eristää (internoida). Sotavangit voidaan velvoittaa olemaan poistumatta tiettyä sen leirin rajaviivaa tai aitaa ulommaksi. Vain rikosoikeudellisia ja kurinpidollisia seuraamuksia koskevista määräyksistä, pakenemisen ehkäisemiseksi tai terveydellisistä syistä johtuen sotavankeja voi pitää suljetussa tilassa tarvittavan ajan.[77]

---

[71] SopS, 8/1955, III osa, 18 artikla.
[72] Sama, 64 artikla.
[73] International Commitee of the Red Cross (ICRC) on the Threatment by the Coalition Forces of Prisoners of War and Other Protected Persons by the Geneva Conventions in Iraq During Arrest, Internment and Interrogation, January 2004, www.cryptome.org/6.3.2012.
[74] SopS, 8/1955, III osa, 19 artikla.
[75] International Commitee of the Red Cross (ICRC) on the Threatment by the Coalition Forces of Prisoners of War and Other Protected Persons by the Geneva Conventions in Iraq During Arrest, Internment and Interrogation, January 2004, www.cryptome.org/6.3.2012.
[76] SopS, 8/1955, III osa, III osa, 20 artikla.
[77] Sama, 21 artikla. ” Vihollisuuksien alkamisen jälkeen kukin selkkauksen osapuoli on velvollinen tiedoittamaan vastapuolelle ne lait ja ohjesäännöt, joissa on niiden kansalaisiin nähden määrätty, onko sallittua tai kiellettyä hyväksyä vapauteen päästäminen kunniasanaa tai sitoumusta vastaan. Sotavangit, jotka siten tiedoitettujen lakien tai ohjesääntöjen mukaan on päästetty vapauteen kunniasanaa tai sitoumusta vastaan, on katsottava kunni-

Sotavangilla on oikeus vastaanottaa avustusta. Uskonnon harjoittamiseen tulee taata mahdollisuus. Työteossa yleisenä periaatteena on taata samantasoiset olosuhteet ja turvallisuus kuin paikallisella siviiliväestöllä. Majoituksessa perheet tulee majoittaa samaan tilaan. Naiset on majoitettava erikseen miehistä, ja heidän valvojanaan on oltava nainen. Kaikilla sotavangeilla on oikeus lähettää ja vastaanottaa kirjeitä ja kortteja. Tarvittaessa viranomainen voi kuitenkin rajoittaa niiden määrää.[78]

Sotavankileirin tulee sijaita mannermaalla. Sotavankileiri ei saa sijaita paikassa jossa seutu tai ilmasto on sotavangeille vahingollinen. Lisäksi tulee huomioida, että sotavankia ei tule erottaa omasta joukostaan ilman hänen suostumustaan.[79] Sotavankileirin majoitus voidaan tarvittaessa järjestää telttamajoituksena[80], mikäli muuten olosuhteet täyttävät sotavankisopimuksen ehdot. Telttamajoitusta ei kuitenkaan voi pitää pääsääntöisenä ratkaisuna. Saarella vangiksi joutuneet sotavangit voidaan evakuoida laivalla turvaan taistelualueelta. Tällöin laiva toimii tilapäisesti sotavankileirinä.[81] Näin on menetelty aiemmin Falklandin sodassa 1982.

Sotavangeille tulee rakentaa samantasoiset suojat pommituksilta ja muilta sodan vaaroilta kuin pidättäjävallan siviileille[82]. Tulee kuitenkin huomioida, että suojien rakenteet poikkeavat sen mukaan kenelle ne on suunniteltu. Siviilialueilla suojat ovat erityyppisiä verrattuna sotilaiden itse rakentamiin suojiin[83].

Sotaa käyvät valtiot antavat toisilleen suojelijavaltain välityksellä tarkoituksenmukaisia tietoja sotavankileirien maantieteellisestä sijainnista. Lähtökohtaisesti sotavankileirit on päivällä merkittävä kirjaimin PG tai PW sillä tavoin sijoitettuina, että ne voidaan selvästi erottaa ilmasta.[84]

---

ansa kautta velvoittautuneen sekä sitä valtaa kohtaan, josta he ovat riippuvaisia, että sitä kohtaan, joka on ottanut heidät vangeiksi, tunnollisesti täyttämään antamansa lupauksen. Sellaisissa tapauksissa se valta, josta he ovat riippuvaisia, on velvollinen olemaan heiltä vaatimatta tai vastaanottamatta mitään annetun kunniasanan tai sitoumuksen vastaisia palveluksia.”

[78] SopS, 82/1980, 5 artikla.

[79] SopS, 8/1955, III osa, 22 artikla.

[80] Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949, article 22 commentaries, paragraph 1, www.icrc.org/1.4.2012.

[81] UK Ministry Of Defence: The manual of the law of armed conflict, Oxford, 2004, s. 158. “This was done during the Falklands conflict 1982, with the concurrence of the ICRC, because there was nowhere suitable to hold PW on the Falklands Islands and the intention was to repatriate them as quickly as possible.”

[82] SopS, 8/1955, III osa, 23 artikla. ” Sotavangeilla tulee olla suojia pommituksia ja muita sodan vaaroja vastaan samalla tavoin kuin paikallisella siviiliväestöllä; lukuun ottamatta niitä heistä, jotka osallistuvat heidän majapaikkojensa suojelemiseen sanotuilta vaaroilta he saavat heti kun hälytys on annettu mennä sanottuihin suojiin niin nopeasti kuin mahdollista. Kaikkia muita suojaamistoimia, joihin ryhdytään väestön hyväksi, on sovellettava myös heihin.”

[83] Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949, article 23 commentaries, paragraph 2, www.icrc.org/1.4.2012.

[84] SopS, 8/1955, III osa, 23 artikla.

Jokaiselle sotavangille on taattava tilaisuus lähettää sekä suoraan perheelleen että 123 artiklassa tarkoitetulle sotavankien keskustoimistolle kirjekortti[85]. Tämän kortin tarkoitus on ilmoittaa omaisille vangiksi joutumisesta. Irakin sodassa 2003 ICRC on havainnut, että liittouman joukot eivät ole antaneet vapautensa menettäneiden omaisille tiedoksiantoja ja näin on aiheutettu ahdinkoa vapautensa menettäneiden omaisille[86].

Sotavangeilla on oikeus tehdä valitus vankeusolojen suhteen. Heillä on oikeus kääntyä joko luottamusmiehen välityksellä tai suoraan suojelijavaltain edustajien puoleen. Luottamusmiehet saavat lähettää kertomuksia tilanteesta leireissä ja sotavankien tarpeista suojelijavaltain edustajille.[87]

Sotavangit tulee kotiuttaa heti vihollisuuksien päätyttyä.[88] Tässä asiassa on kuitenkin suurta vaihtelua käytännössä. Iranin ja Irakin välisen sodan päättyminen ei aikaansaanut sotavankien välitöntä palauttamista. Mikäli kuitenkin on perusteltu pelko siitä, että sotavanki joutuu kotimaassaan asiattoman kohtelun uhriksi, voidaan harkita sotavangin kotiuttamista[89] puolueettomaan maahan. Kotiuttamissuunnitelma laaditaan viimeistään vihollisuuksien päätyttyä ja se saatetaan sotavankien tietoon. Kotiuttamisen kustannuksista vastaa se valtio jonka alueella kustannukset syntyvät.[90]

Kotiuttamisen tapahtuessa sotavangeille palautetaan heidän arvoesineensä sekä heidän rahansa, joita ei ole muunnettu pidättäjävallan rahaksi. Sotavangit ovat oikeutetut viemään mukanaan henkilökohtaiset esineensä. Sotavangin tavaroiden määrää voidaan tarvittaessa rajoittaa kahteenkymmeneenviiteen kiloon. Ylimääräisiä tavaroita säilytetään ja palautetaan kun sotavangin kotimaan kanssa saadaan ehdot sotavankien palauttamisesta neuvoteltua selviksi.[91]

Sotavangin testamentti toimitettaan suojelijavallalle ja oikeaksi todistettu jäljennös siitä lähetetään keskustiedonantotoimistolle. Testamentit on laadittava siten, että ne ovat heidän kotimaansa lainsäädännön mukaisia. Sotavankien kuolintodistukset toimitetaan vastuunalaisen upseerin allekirjoittamana sotavankien tiedonantotoimistolle. Näissä todistuksissa tulee mainita henkilötiedot, kuolemantapauksen paikka ja aika, kuoleman syy, hautauspaikka ja -aika sekä kaikki muut tarpeelliset tiedot hautojen yksilöimiseksi. Ennen hautaamista on toimitetta-

---

[85] Sama, 70 artikla.
[86] International Commitee of the Red Cross (ICRC) on the Threatment by the Coalition Forces of Prisoners of War and Other Protected Persons by the Geneva Conventions in Iraq During Arrest, Internment and Interrogation, January 2004, www.cryptome.org/6.3.2012.
[87] SopS, 8/1955, III osa, 78 artikla.
[88] Sama, 118 artikla.
[89] Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949, article 118 commentaries, paragraph 1, www.icrc.org/1.4.2012.
[90] SopS, 8/1955, III osa, 118 artikla.
[91] Sama, 119 artikla.

va lääkinnällinen ruumiintarkastus kuoleman toteamiseksi. Kuolemansyyn toteamiseksi tulee ottaa yhteys poliisiin asian puolueettomuuden varmistamiseksi. Vankeusaikanaan kuolleet sotavangit ovat oikeutettuja kunnialliseen hautaukseen. Kuolleet sotavangit on haudattava kukin erikseen, paitsi ylivoimaisen esteen vuoksi. Ruumiiden polttaminen on mahdollista vain pakottavien terveydellisten syiden takia. Tästä on tehtävä merkintä kuolintodistukseen. Hauto- ja koskevat tiedot on rekisteröitävä pidättäjävallan perustamassa hautavirastossa. Tiedot haudatuista toimitetaan haudattujen kotimaahan.[92] Lisäksi kuolleiden sotavankien omaisuudet palautetaan heidän kotimaahansa.

Milloin sotavangin kuolema tai haavoittuminen on tapahtunut erityisessä tilanteessa, kuten vartiomiehen tai toisen sotavangin aiheuttamana tai jonkin muun henkilön tekemänä on sellaisen tapahtuman jälkeen toimitettava virallinen tutkinta. Tästä ilmoitetaan suojelijavallalle.[93] Tutkinnan suorittajana tulisi käyttää pääesikunnan tutkintaosastoa puolueettoman selvityksen laatimiseksi. Tarvittaessa tulee kuulla eri asiantuntijoita tai tapahtumista muuten tietäviä henkilöitä asioiden selvittämiseksi[94].

4.5. Sotavangin yleinen huolto

Sotavankileirillä sotavangeilla tulee olla samanlaiset majoitusolot kuin samalle paikkakunnalle sijoitetuilla pidättäjävallan joukko-osastoilla. Sotavankileirin yhteiset makuupaikat, kokonaispinta-ala, ilmatilan vähimmäismäärä, sisustus ja peitteet tulee olla samaa tasoa kuin pidättäjävallan omilla joukoilla. Huoneet on pidettävä suojattuina kosteudelta ja riittävästi lämmitettyinä ja valaistuina. Tulipaloihin on varauduttava samalla lailla kuin muualla pidättäjävallan vastaavissa tiloissa.[95] Tämä edellyttää pelastussuunnitelman laatimista, pelastusvastaavan määräämistä ja asianmukaisia varusteita.

Ruuan tulee olla määrän, laadun ja vaihtelevaisuuden puolesta riittävä pitämään vangit hyvässä terveydentilassa. Ruokailutapahtuman tulee olla järjestelmällinen. Juomaveden riittävyydestä on huolehdittava. Tupakointiin tulee järjestää mahdollisuus.[96] Sotavankileirille on toimi-

---

[92] Sama, 120 artikla.
[93] Sama, 121 artikla.
[94] Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949, article 121 commentaries, paragraph 2, www.icrc.org/1.4.2012.
[95] SopS, 8/1955, III osa, 25 artikla.
[96] Sama, 26 artikla. ” Sotavankien tulee mahdollisuuden mukaan päästä mukaan valmistamaan jokapäiväistä ruokaansa; sitä varten heitä saadaan pitää työssä keittiöissä. Heille on lisäksi annettava välineitä, joilla he voivat itse valmistaa lisäravintoa käytettävissään olevista aineista. Soveliaat huoneet on varattava yhteisiksi ruokasaleiksi. Kaikki ravintoon kohdistuvat kollektiiviset kurinpitotoimenpiteet ovat kielletyt”

tettava riittävästi vaatetusta. Vihollisen sotilaspukuja voidaan hyödyntää. Pyykinvaihdosta ja vaatehuollosta tulee huolehtia. Tarvittava työvaatetus tulee osoittaa erikseen.[97]

Sotavankileiriin on perustettava kanttiineja, joissa sotavangit voivat ostaa ruokatavaroita, käyttöesineitä, saippuaa ja tupakkaa. Tuotteiden hinnat tulee määrittää paikalliskauppojen hintatasoa vastaaviksi. Kanttiinien tuotto käytetään sotavankien hyväksi ja tätä varten tulee perustaa erillinen rahasto. Luottamusmiehellä on oikeus osallistua kanttiinin hallintoon ja perustetun rahaston hoitoon.[98]

Sotavangilla on oikeus lähettää ja vastaanottaa kirjeitä ja kortteja. Sotavankileirin hallinto voi rajoittaa kirjeiden ja korttien määrää sekä lähettämisen että vastaanottamisen osalta[99]. Kirjeiden ja korttien kääntäminen ja sensuuri voi vaikuttaa kulkevan postin määrään. Kirjeet ja kortit on toimitettava viivyttelemättä perille.[100] Selkkauksen osapuolten julistama kirjeenvaihtokielto saa olla voimassa vain lyhyen ajan[101]. Internetin käyttö ja sähköpostin välillä hoidettu kirjeenvaihto sotavangin ja hänen omaistensa välillä olisi nykyaikainen tapa hoitaa yhteydenpitoa. Ratkaistavaksi jää määrittää, kuinka asian voisi toteuttaa turvallisesti sensuuria unohtamatta.

Sotavangit ovat oikeutetut vastaanottamaan avustuslähetyksiä[102]. Kaikki sotavangeille tarkoitetut avustuslähetykset ovat vapautetut kaikista maahantuonti-, tulli- ja muista maksuista[103]. Oikeudellisten asiakirjojen laatimisessa sotavankia tulee avustaa tarvittaessa lakimiehen palveluilla[104].

4.6. Sotavangin terveyden-, lääkärin ja sielunhoito

Pidättäjävallan on huolehdittava riittävin terveydenhoidollisin toimenpitein sotavankileirien puhtaudesta ja terveellisyydestä sekä kulkutautien ehkäisemisestä.[105] Sotavangeille on oltava

---

[97] Sama, 27 artikla.
[98] Sama, 28 artikla. ” Kun leiri lakkautetaan, rahaston ylijäämä (saatavasaldo) on luovutettava ihmisystävälliselle kansainväliselle järjestölle käytettäväksi sotavankien hyväksi, joilla on sama kansallisuus kuin niillä, jotka ovat osallistuneet rahaston kartuttamiseen. Yleisen kotiuttamisen tapahtuessa nämä tulot jäävät pidättäjävallalle, jollei asianomaisten valtojen välillä toisin sovita”.
[99] Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949, article 71 commentaries, paragraph 1, www.icrc.org/1.4.2012.
[100] SopS, 8/1955, III osa, 71 artikla.
[101] Sama, 76 artikla.
[102] Sama, 72 artikla.
[103] Sama, 74 artikla.
[104] Sama, 77 artikla.
[105] Sama, 29 artikla. ” Sotavankien käytettävinä tulee päivin ja öin olla terveydenhoitosääntöjen mukaiset ja pysyväisesti puhtaina pidetyt laitteet. Leireissä, joissa on naisvankeja, on näille varattava erilliset laitteet. Sen lisäksi ja lukuun ottamatta kylpyammeita ja suihkuja, joilla leirit on varustettava, sotavangeille on toimitettava riittävästi vettä ja saippuaa jokapäiväistä ruumiin puhtaanapitoa ja liinavaatteiden pesua varten; tätä varten tarpeelliset laitteet, mukavuudet ja aika on annettava heille”

sairassuojat ja tarvittavat erityisosastot. Erikoissairaanhoito ja kirurgisten toimenpiteiden tarve tulee huolehtia joko sotilas- tai siviilisairaalassa. Sotavangeille kirjoitetaan todistus siitä, mitä hoitoja he ovat vankeusaikana saaneet. Hoitotoimenpiteistä aiheutuneista kustannuksista vastaa pidättäjävalta.[106]

Sotavangilla on oikeus ja velvollisuus lääkärin tarkastukseen vähintään kerran kuukaudessa. Tarkastukset tulee taltioida.[107] Sotavangeissa olevia lääkintäalan ammattilaisia voidaan hyödyntää muiden sotavankien hoitamisessa.[108] Lääkintähenkilöstöä ei saa pakottaa antamaan etusijaa kenellekään muin kuin lääketieteellisin perustein.[109]

Lääkintähenkilökunnan jäseniä ja sotapappeja on mahdollista pidättää pidättäjävallan vallassa sotavankien avustamiseksi. Näitä henkilöitä ei pidetä sotavankeina. Heidän etuisuutensa tulee kuitenkin olla vähintään samaa luokkaa kuin sotavangeilla ja heille tulee myöntää kaikki ne helpotukset, jotka ovat mahdollisia.[110] Kaikkia lääkintähenkilökunnan jäseniä ja sotapappeja ei tarvitse pitää sotavankileirillä, vaan ylimääräiset henkilöt tulee vapauttaa.

Sotavangeilla on oikeus harjoittaa uskontoaan. Tätä varten sotavankileireille on varattava sopiva tila. Osallistuminen uskonnonharjoittamiseen tulee kuitenkin tapahtua sotavankileirin järjestysohjeiden mukaisesti.[111] Sotapapeilla, jotka jäävät tai pidätetään avustamaan sotavankeja, on oikeus antaa sotavangeille apua pappeina ja harjoittaa tointaan uskontokuntansa jäsenten keskuudessa.[112] Sotavankien joukossa voi myös olla eri uskontokuntien pappeja, vaikka he eivät olisikaan olleet sotapappeina omassa joukossaan. Heitä tulee kohdella kuten pidätettyjä pappeja[113]. Mikäli oikean uskontokunnan pappia ei ole käytettävänä, määrätään sotavankien pyynnöstä pidättäjävallan hyväksymänä sopiva henkilö tehtävään[114]. Sotavankileirillä

---

[106] Sama, 30 artikla.
[107] Sama, 31 artikla.
[108] Sama, 32 artikla. ” Tässä tapauksessa he jatkuvasti pysyvät sotavankeina, mutta heitä on kuitenkin kohdeltava samalla tavoin kuin lääkintähenkilökunnan vastaavia jäseniä, jotka pidättäjävalta on pidättänyt. Heidät on vapautettava kaikesta muusta työstä, joka 49 artiklan mukaan saatettaisiin heille määrätä”.
[109] SopS, 82/1980, 9 artikla.
[110] SopS, 8/1955, III osa, 33 artikla.
[111] Sama, 34 artikla.
[112] Sama, 35 artikla. ” Heidät on jaettava eri leirien ja työkuntien kesken, joissa on samoihin aseellisiin voimiin kuuluvia, samaa kieltä puhuvia tai samaa uskontoa harjoittavia sotavankeja. Heidän on saatava hyväkseen tarpeelliset helpotukset ja erityisesti käytettävikseen 33 artiklassa tarkoitetut kulkuvälineet käydäkseen tapaamassa leirin ulkopuolella olevia sotavankeja. Heillä on papintoimiensa suhteen vapaus, kirjeiden tarkastuksesta johtuvin rajoituksin, olla kirjeenvaihdossa pidätysmaan uskonnollisten viranomaisten sekä kansainvälisten uskonnollisten järjestöjen kanssa. Kirjeet ja kortit, jotka he tässä tarkoituksessa lähettävät, luetaan 71 artiklassa tarkoitetun osuuden lisäykseksi.”
[113] Sama, 36 artikla.
[114] Sama, 37 artikla.

tulee pyrkiä edistämään älyllisiä, kasvatuksellisia ja virkistäviä harrastuksia. Liikuntaa ja muita harrastuksia varten tulee varata sopivat tilat ja varusteet.[115]

Vaikeasti sairaat ja vaikeasti haavoittuneet sotavangit palautetaan kotimaahansa. Puolueettoman maan käyttö apuna on myös mahdollista. Kuitenkaan ketään haavoittunutta tai sairasta sotavankia, joka olisi kotiutettavissa, ei saa vastoin hänen tahtoaan kotiuttaa vihollisuuksien jatkuessa.[116]

Sotavanki voidaan palauttaa välittömästi kotimaahansa, mikäli hän on parantumattomasti haavoittunut tai sairas, ja hänen henkinen tai ruumiillinen kunto näyttää huomattavasti alentuneen. Näin voidaan menetellä, myös jos lääkärin arvion mukaan paraneminen kestää yli vuoden. Puolueettoman maan hoitoon sotavanki voidaan sijoittaa, mikäli paraneminen on odotettavissa haavoittumista tai sairauden alkamista lähinnä seuraavan vuoden kuluessa.[117]

Tarvittaessa perustetaan lääkinnällisiä sekakomiteoita, jotka tarkastavat sairaita ja haavoittuneita sotavankeja ja pyrkivät tekemään kaikkia tarpeellisia päätöksiä heidän suhteensa.[118]

Tapaturmaan joutuneet sotavangit tulee joko kotiuttaa tai lähettää hoitoon puolueettomaan maahan. Itseään tahallisesti haavoittaneet eivät kuulu tähän ryhmään.[119] Työtapaturmissa ja työtehtävissä sairastumisissa sotavanki saa tarvittava hoidon ja lääkärintodistuksen tapahtuneesta, jotta hän voi osoittaa tapahtuneen todeksi kotimaassaan. Näistä tapahtumista lähetetään tieto sotavankien keskustiedonantotoimistolle.[120]

Kurinpitorangaistukseen tuomittu sotavanki, joka täyttää kotiuttamisen tai puolueettoman maan hoitoon sijoittamisen ehdot, tulee kotiuttaa tai lähettää hoitoon tuomion keskeneräisyydestä huolimatta. Oikeudessa tuomittu tai syytetty sotavanki on mahdollista kotiuttaa tai lähettää hoitoon. Niiden sotavankien, joita ei kotiuteta ennen oikeuden käyntiä tai rangaistuksen päättymistä tiedot tulee lähettää heidän kotimaahansa.[121]

4.7. Sotavankileirin kuri ja hallinto

Sotavankileirin komentajana ja vastuullisena johtajana on oltava upseeri. Sotavankileirin komentajalla tulee olla käytössään sotavankisopimuksen tekstit ja hän on vastuussa siitä, että

[115] Sama, 38 artikla.
[116] Sama, 109 artikla.
[117] Sama, 110 artikla.
[118] Sama, 112 artikla.
[119] Sama, 114 artikla.
[120] Sama, 54 artikla.
[121] Sama, 115 artikla.

hänen alaisensa tuntevat määräykset. Sotavankileirin komentaja on Suomen hallituksen valvonnan alainen. Sotavanki, upseeria lukuun ottamatta, tervehtii sotavankileirillä pidättäjävallan upseereita. Sotavankiupseerin tarvitsee kuitenkin tervehtiä häntä vanhempia upseereita.[122] Sotavankileirillä tulee olla nähtävänä sotavankeja koskevat sodan oikeussäännöt, järjestyssäännöt ja muut tarvittavat heitä koskevat määräykset. Nämä kaikki tulee olla esillä sillä kielellä, jota sotavangit ymmärtävät. Mikäli joku sotavanki on estynyt perehtymästä määräyksiin ja ohjeisiin, on hänelle tiedotettava nämä asiat erikseen.[123]

Sotavangit valitsevat vapaasti luottamusmiehiä. Heidän tehtävänä on edustaa heitä. Korkeimman arvoasteen vanhin sotavankiupseeri voidaan myös tunnustaa luottamusmieheksi. Upseerileireissä on luottamusmiehen apuna yksi tai useampia upseerien valitsema neuvonantaja ja sekaluontoisissa leireissä nämä avustajat ovat muista henkilöstöryhmistä.[124] Luottamusmiehet ovat osaltaan vastuussa sotavankien tekemistä rikkomuksista[125]. He eivät osallistu työntekoon ja voivat valita itselleen apulaisia. He voivat sotavankien keskuudesta ottaa itselleen tarvitsemansa apulaiset. Heille tulee antaa tehtävän hoitamisesta heidän tarvitsemansa materiaali ja heidän tulee päästä liikkumaan siellä missä sotavangit ovat sijoitettuina tai tekevät työtä.[126]

Sotavankileirin kurin ylläpitämisessä aseiden käyttö tulee olla äärimmäinen keino. Aseen käyttö sotavankia kohtaan on kuitenkin sallittua, mikäli ensin annetaan asianhaarojen mukainen kehotus.[127] Suomen lainsäädännössä ei ole kuolemanrangaistusta, jonka takia aseen käytössä voidaan helposti syyllistyä voimakeinojen liioitteluun. Eri asia on kuitenkin tilanteet, joissa turvaudutaan hätävarjeluun tai pakkotilanteeseen.

Upseereita ei voida pakottaa työntekoon sotavankileirillä. Mikäli on perustettu erillisiä upseerileirejä, tulee palvelujen turvaamiseksi leirille määrätä muita sotavankeja riittävä määrä.[128] Muita sotavankeja tulee kohdella heidän arvoasteensa ja ikänsä mukaisesti[129].

Ennen sotavangin siirtämistä hänelle tulee ilmoittaa asia virallisesti hyvissä ajoin. Sotavangille tulee ilmoittaa uuden sotavankileirin tai muun sijoituspaikan postiosoite. Heillä on oikeus ottaa tavaransa mukaan ja ilmoittaa uusi osoite perheelleen.[130]

---

[122] Sama, 39 artikla.
[123] Sama, 41 artikla.
[124] Sama, 79 artikla. ” Jokaisen luottamusmieheksi valitun tulee saada pidättäjävallan hyväksyminen”.
[125] Sama, 80 artikla.
[126] Sama, 81 artikla.
[127] Sama, 32 artikla.
[128] Sama, 44 artikla.
[129] Sama, 45 artikla.
[130] Sama, 48 artikla. ” Heillä on oikeus ottaa mukaansa henkilökohtaiset käyttöesineensä, kirjeenvaihtonsa sekä heidän osoitteellaan saapuneet paketit; mikäli siirtämiseen liittyvät olosuhteet sitä vaativat, voidaan näiden esi-

Sotavankien kotiuttamisesta tai heidän siirtämisestään puolueettomaan maahan aiheutuvista kustannuksista Suomen rajojen ulkopuolella vastaa heidän kotimaansa[131]. Kotiuttamisen jälkeen entistä sotavankia ei määrätä uudelleen aktiiviseen sotapalveluun[132].

Sotavankien vartiointi on mahdollista antaa tehtäväksi kaupalliselle yritykselle. Yhdysvallat on menetellyt näin Afganistanissa ja Irakissa. Näiden yritysten henkilöstön tulee kuitenkin olla osa puolustusvoimien komentoketjua.[133] Suomen perustuslain 124 §:n mukaan hallintotehtäviä voidaan antaa osittain muille kuin viranomaisille tehtäviksi, mutta se edellyttää lain säätämistä asiasta. Lisäksi se edellyttäisi pohdintaa siitä, että onko kyseessä merkittävää julkisen vallan käyttöä vai ei.[134]

Sotavankien oikeudenhoidollisten asioiden osalta on tärkeää huomioida se, että sotavangit ovat Suomen lakien, asetusten ja yleisten määräysten alaisia. Suomella on oikeus ryhtyä oikeudellisiin ja kurinpidollisiin toimenpiteisiin sotavankeja kohtaan tarvittaessa.[135]

Tulkinnan varaisissa tapauksissa, joissa sotavangin tekemästä rikoksesta rangaistus määrätään joko kurinpidollisessa tai oikeudellisessa menettelyssä tulee asia pyrkiä käsittelemään lempeällä menetelmällä.[136] Sotatuomioistuimilla on valta sotavangin tuomitsemiseen. Sotavankia ei saa määrätä minkään sellaisen tuomioistuimen tutkittavaksi, joka ei riippumattomuuden ja puolueettomuuden suhteen tarjoa yleisesti tunnustettuja takeita.[137]

Rangaistusta määrätessään on huomioitava se, että sotavanki ei ole pidättäjävallan kansalainen. Näin ollen sotavanki ei ole sidottu minkäänlaisin uskollisuusvelvoituksin Suomea kohtaan. Sotavanki on vankina hänen omasta tahdostaan riippumattomien olosuhteiden johdosta. Tuomioistuimen ja sotilasviranomaisten on mahdollista lieventää vangin syyksi väitetystä teosta seuraavaa rangaistusta. Rangaistusten vähimmäismääristä voidaan myös joustaa.[138]

Sotavanki, oli hän sitten nainen tai mies, joka kärsii kurinpidollista tai oikeuden määräämää rangaistusta on oikeutettu samanlaiseen kohteluun kuin suomalainen sotilas kärsiessään.[139] Irakin sodasta 2003 ICRC on raportissaan maininnut, että joitakin henkilöitä on pidetty ares-

---

neiden paino rajoittaa siihen, mitä vanki voi sopivasti kantaa, mutta missään tapauksessa ei sallittu paino saa ylittää kahtakymmentäviittä kiloa.”

[131] Sama, 116 artikla.
[132] Sama, 117 artikla.
[133] Rosen ja Parkkari (2004), s. 86.
[134] Perustuslaki 124 §, 11.6.1999/731.
[135] SopS, 8/1955, III osa, 82 artikla.
[136] Sama, 83 artikla.
[137] Sama, 84 artikla.
[138] Sama, 87 artikla.
[139] Sama, 88 artikla.

tissa pitkittyneitä aikoja yksin ilman päivänvaloa[140]. Tulee huomioida se, että sotavangille taataan perus- ja ihmisoikeudet.

Syytteeseen panossa on huomioitava se, että sotavangille tulee viipymättä ilmoittaa yksityiskohdat joista häntä syytetään. Sotavangilla on oikeus olla läsnä oikeudessa, jossa häntä syytetään. Valitus- ja muutoksenhakuoikeudesta tulee ilmoittaa. Vihollisuuksien päätyttyä viranomaisten on pyrittävä armahtamaan vapautensa menettäneet henkilöt.[141]

Sotavangille voidaan kurinpitorangaistuksena määrätä sakko. Se ei saa kuitenkaan olla suurempi kuin 50 % sotavangin palkan ennakosta tai työpalkasta. Se ei saa myöskään ylittää 30 päivää. Sotavangille mahdollisesti myönnetyt erikoisedut voidaan lakkauttaa rangaistuksen jälkiseurauksena. Työtä vuorotta voidaan määrätä enintään kaksi tuntia. Tätä ei voida kuitenkaan määrätä upseereille.[142] Rangaistus ei saa olla yli kolmeakymmentä päivää pitempi. Tutkintovankeusaika tulee laskea tähän mukaan. Kolmenkymmenen päivän sääntöä ei voi ylittää, vaikka sotavanki olisi syyllistynyt useaan rangaistavaan tekoon. Päätöksen ja täytäntöönpanon välissä ei voi olla yli kuukauden mittaista ajanjaksoa. Yli kymmenen päivän rangaistuksien välissä tulee olla kolmen päivän mittainen tauko.[143]

Sotavangin pako katsotaan onnistuneeksi hänen päästessä edustamansa valtion alueelle tai sen sotavoimien luokse. Pako katsotaan myös onnistuneeksi silloin kun sotavanki pääsee poistumaan vangitsijamaasta tai pääsee laivaan, joka edustaa jotain kolmatta maata. Onnistuneen paon jälkeen uudelleen sotavangiksi joutunutta ei saa rangaista onnistuneesta paosta.[144] Paosta kiinni jäänyttä sotavankia ei saa tuomita muuhun kuin kurinpitorangaistukseen. Pakoa yrittänyt sotavanki voidaan laittaa erikoisvalvontaan.[145] Mikäli sotavanki on kuitenkin syyllistynyt pakoon liittyen vakavaan rikokseen, asia käsitellään kuten muutkin vastaavat rikosasiat.

Sotavangin pakenemista ei ole pidettävä raskauttavana asianhaarana silloin kun sotavanki on saatettu tuomioistuimen tutkittavaksi pakoyrityksen aikana tekemästään rikoksesta.[146] Sota-

---

[140] International Commitee of the Red Cross (ICRC) on the Threatment by the Coalition Forces of Prisoners of War and Other Protected Persons by the Geneva Conventions in Iraq During Arrest, Internment and Interrogation, January 2004, www.cryptome.org/6.3.2012.
[141] SopS, 82/1980, 6 artikla.
[142] SopS, 8/1955, III osa, 89 artikla.
[143] Sama, 90 artikla.
[144] Sama, 91 artikla.
[145] Sama, 92 artikla.
[146] Sama, 93 artikla. ” Sen mukaisesti kuin on sanottu 83 artiklassa saattavat sotavankien tekemät rikokset, jotka on tehty ainoastaan heidän pakonsa helpottamiseksi ja jotka eivät ole sisältäneet minkäänlaista henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa, olkoonkin että teko kohdistuu julkiseen omaisuuteen tai käsittää varkauden hyötymistarkoituksetta, väärien asiakirjojen valmistamisen ja käytön tai siviilivaatteiden kantamisen, antaa aihetta ainoastaan kurinpitorangaistukseen.”

vangin jäätyä kiinni pakoyrityksen aikana on hänen kotimaahansa ilmoitettava asiasta, mikäli hänen pakenemisensakin on ehditty ilmoittaa[147].

Sotavankia ei saa pitää tutkintovankeudessa hänen odottaessaan seuraamusta kurinpitorikkomuksesta. Tämä on kuitenkin mahdollista, mikäli pidättäjävallan omia sotilaita kohdellaan samoin. Kaikkien sotavankien kohdalta on kurinpitorikkomuksesta aiheutuvan tutkintavankeuden aika neljäätoista päivää.[148]

Sotavankileirin komentajalla tai hänen sijaisellaan on kurinpitovalta sotavankileirin sotavankeihin. Tämä edellyttää että, kansallisen lainsäädännön tukevan tätä sotavankisopimuksen kohtaa. Sotavankileirin komentajan tulee olla upseeri. Sotavanki ei voi käyttää kurinpitovaltaa sotavankileirillä. Sotavankileirin kuria loukkaavat teot on esitutkittava mahdollisimman nopeasti. Sotavangille tulee ilmoittaa ne teot, joista häntä syytetään. Hänellä on oikeus puolustautumiseen, todistajien kuulusteluun ja tarvittaessa hän voi käyttää tulkkia apunaan. Päätös kurinpitorangaistuksesta tulee ilmoittaa sotavangille ja hänen luottamusmiehelleen. Sotavankileirin komentajan tulee pitää kirjaa kurinpitorangaistuksista.[149] Kurinpitorangaistuksista tulee raportoida maavoimien esikuntaan.

Kuritushuoneiden käyttö ei ole sallittua sotavankien rangaistusten suorittamispaikkoina. Kuritushuoneiden käyttö ei kuulu nykyisellään suomalaiseen oikeusjärjestelmään. Huoneiden, joissa sotavangit kärsivät kurinpitorangaistusta, tulee olla majoitustiloja vastaavan tasoisia. Lisäksi niiden tulee olla terveydenhoitovaatimusten mukaisia ja sotavangilla tulee olla peseytymismahdollisuus. Upseerit tulee pitää erillään aliupseereista ja miehistöstä. Naissotavangit pidetään omana ryhmänään ja heitä valvomaan tulee laittaa naishenkilöitä.[150]

Kurinpitorangaistukseen tuomituilta sotavangeilta ei tule riistää heidän sotilasarvoonsa perustuvia etuoikeuksia. Kurinpitorangaistusta suorittava vanki on oikeutettu liikunnan harrastamiseen ja ulkoiluun päivittäin kahden tunnin ajan. Terveydenhoito tulee toteuttaa samalla tavalla kuin muille vangeille. Kurinpitorangaistusta suorittava vanki voi kirjoittaa ja lukea kirjeitä sekä lähettää niitä. Tarvittaessa voidaan kuitenkin paketit ja rahalähetykset jättää antamatta sotavangille. Ne annetaan luottamusmiehelle säilytettäväksi.[151]

Sotavangin voi tuomita kuoleman rangaistukseen vain jos samalla lailla voidaan tuomita pidättäjävallan sotilas. Asiat, joista kuoleman rangaistus voidaan määrätä, tulee ilmoittaa suoje-

---

[147] Sama, 94 artikla.
[148] Sama, 95 artikla.
[149] Sama, 96 artikla.
[150] Sama, 967artikla.
[151] Sama, 98 artikla.

lijavalloille. Kuoleman rangaistuksissa tulee aina huomioida se, että sotavanki ei ole velvollinen olemaan uskollinen pidättäjävallalle.[152] Kuomanrangaistuksen osalta ei kuitenkaan ole näköpiirissä, että Suomi olisi muuttamassa käytäntöään.

Sotavankeja koskeva oikeudellinen tutkinta on toteutettava niin joutuisasti kuin olosuhteet sen sallivat. Oikeudenkäynnin järjestäminen tulee toteuttaa myös samalla periaatteella.[153] Syytteen nostaminen on ilmoitettava suojelijavalloille vähintään kolme viikkoa ennen oikeuskäsittelyn alkamista. Ilmoitus tulee antaa myös sotavangin luottamusmiehelle.[154]

Sotavangilla on oikeus käyttää avustajaa ja tarvittaessa tulkkia. Syytetyn puolustuksen järjestämiseen tulee varata riittävä aika ja syytekirja tulee olla kirjoitettu kielellä jota sotavanki ymmärtää.[155] Sotavangin osalta muutoksenhakukeinot ovat samat kuin pidättäjävallan sotilailla[156]. Sotavankien tuomiot ilmoitetaan suojelijavalloille, samoin ilmoitetaan mahdolliset muutoksen hakemiset sekä hakematta jättämiset.[157]

Sotavanki kärsii tuomionsa mukaisen rangaistuksen samoissa oloissa kuin pidättäjävallan sotilas. Naispuolinen sotavanki kärsii vastaavasti rangaistuksensa edellä mainitun lisäksi naisille varatussa tilassa naisvartijan valvonnassa.[158]

4.8. Sotavankien työnteko

Upseereille pitää heidän pyytäessään pyrkiä antamaan sopivaa työtä. Heitä ei kuitenkaan voi pakottaa työntekoon. Aliupseereille voi määrätä valvontatyötä. Muu työ on heille vapaaehtoista. Muita sotavankeja voidaan määrätä työntekoon, mutta kuitenkin tulee huomioida heidän terveydentilansa ja muu sopivuutensa.[159] Työt joita tehdään leirin ylläpitoon ja hallintoon liittyen ovat ensisijaisesti määrättäviä töitä. Muita sallittuja työtehtäviä ovat maanviljelys, tuotanto-, alkutuotanto-, käsityöteollisuuden tehtävät, varastojen kuljetus ja hoitotehtävät, kotitaloustehtävät, kauppa-, taide-, käsityötehtävät ja julkiset työt. Tulee kuitenkin huomioida sotavankien oikeus valittaa heille määrätyistä töistä[160].

---

[152] Sama, 100 artikla.
[153] Sama, 103 artikla.
[154] Sama, 104 artikla.
[155] Sama, 105 artikla.
[156] Sama, 106 artikla.
[157] Sama, 107 artikla.
[158] Sama, 108 artikla.
[159] Sama, 49 artikla.
[160] Sama, 50 artikla. ” sotavangeilla on oikeus käyttää valitusoikeuttaan 78 artiklan mukaisesti.”

Työolot tulee olla samaa tasoa kuin pidättäjävallan omilla kansalaisilla vastaavissa tehtävissä. Työsuojelumääräyksiä ja turvallisuutta koskevia sääntöjä tulee noudattaa. Suojavälineet ja vaatetus tulee olla kuten pidättäjävaltion kansalaisilla. Sotavangit tulee harjaannuttaa määrättyihin työtehtäviin. Tarvittaessa heidät voidaan pakottaa sietämään säännönmukaisia vaaroja.[161] Missään tapauksessa ei työoloja saa tehdä ankarammiksi kurinpitotoimin. Vaaralliseen työhön voidaan käyttää vain vapaaehtoisia sotavankeja. Vaarallisen työn määritelmä vaihtelee valtioiden välillä, kuitenkin normaalit riskit työn tekoon ovat hyväksyttäviä[162]. Nöyryyttävään työhön ei pidä määrätä ketään.[163] Sotavangin työpäivän keston tulee olla samalla tasolla kuin pidättäjävallan työntekijöiden vastaavissa tehtävissä[164]. Sotavangeille maksetaan palkka tehdystä työstä[165]. Työtapaturman tai sairastumisen yhteydessä työtä tehnyt sotavanki tulee saattaa tarvittavaan hoitoon ja hoidon jälkeen hänelle tulee antaa lääkärintodistus tapahtuneesta. Todistuksen toinen kappale lähetetään sotavankien tiedonantotoimistoon.[166]

Työtä tekevien sotavankien terveyttä tulee valvoa. Lääkärin tarkastuksia tulee pitää määräajoin. Mikäli työhön määrätty sotavanki tuntee olonsa sairaaksi, voidaan hänet vapauttaa työstä lääkärin esityksestä.[167] Leirin työkunnista tulee pitää luetteloa ja se tulee tarvittaessa esittää leirin toimintaa valvoville tahoille[168]. Sotavanki voi tehdä työtä yksityishenkilölle, mutta leirin johdolla on vastuu vangin kohtelusta[169]. Sotavangille maksetaan palkkaa siitä huolimatta tekeekö hän työtä vai ei[170]. Työtä tekevälle vangille maksetaan erikseen työpalkka[171]. Sotavankien työleireissä voidaan samaa kansallisuutta olevat sotavankiupseerit määrätä tekemään leirin hallintotehtäviä[172].

---

[161] Sama, 51 artikla. ” Sotavankien tulee saada harjaannusta ja heidät on varustettava heidän tekemäänsä työhön soveltuvin suojavälinein, jotka ovat samanlaisia kuin pidättäjävallan kansalaisille annetut. Sen estämättä, mitä 52 artiklassa sanotaan, sotavangit voidaan pakottaa sietämään säännönmukaisia siviilityön vaaroja. Missään tapauksessa ei työoloja saa tehdä ankarammiksi kurinpitotoimin.”
[162] Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva, 12 August 1949, article 51 commentaries, paragraph 3, www.icrc.org/1.4.2012.
[163] SopS, 8/1955, III osa, 52 artikla.
[164] Sama, 53 artikla. ” Sotavangeille on keskellä päivän työtään annettava vähintään tunnin lepo; tämä lepo on oleva yhtä pitkä kuin pidättäjävallan työntekijäin saama, jos se näiden osalta on sanottua aikaa pitempi. Heille on niinikään joka viikko myönnettävä kahdenkymmenenneljän perättäisen tunnin lepo ensi sijassa sunnuntaisin tai heidän kotimaassaan vietettyinä lepopäivinä. Lisäksi on jokainen yhden vuoden työtä tehnyt vanki saapa kahdeksan perättäistä päivää kestävän levon, jolta ajalta hänen työpalkkansa on maksettava.”
[165] Sama, 54 ja 62 artikla.
[166] Sama, 54 artikla.
[167] Sama, 55 artikla.
[168] Sama, 56 artikla.
[169] Sama, 57 artikla.
[170] Sama, 60 ja 61 artikla.
[171] Sama, 62 artikla.
[172] Sama, 79 artikla.

4.9. Sotavankien talousasiat

Sotavangeille maksetaan palkkaa, jota voidaan kutsua myös leirirahaksi. Pidättäjävalta voi päättää palkan suuruuden kunnes asiasta päästään sopimukseen suojeluvallan kanssa. Palkan maksulla saattaa olla ennaltaehkäisevä vaikutus estää sotavankien pakenemisyrityksiä.[173] Lähtökohtaisesti sotavangilla on oikeus suorittaa maksuja ulkomaille. Sotavangilla on myös oikeus ottaa vastaan rahalähetyksiä.[174] Sotavankileirin hallinnon tulee ylläpitää sotavangeille tilejä. Siitä pitää ilmetä tilitapahtumina maksetut palkat ja muut vastaavat maksutapahtumat.[175]

Sotavangilla on oikeus saada tiliote hänen tilinsä tapahtumista[176]. Sotavankeuden päätyttyä sotavanki saa asiakirjan tilinsä saldosta. Sotavangin kotimaahan toimitetaan luettelo sotavankeudesta poistuneiden henkilöiden tilitiedoista. Erityisesti tulee huolehtia tilien saatavasaldojen toimittamisesta.[177]

5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA KOOTUT TUTKIMUSTULOKSET

5.1. Tutkimuksen toteutuminen

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää kansainvälisen humanitaarisen oikeuden merkitys sotavankileirin perustamisessa ja hallinnoinnissa sekä määritellä asiakokonaisuudet käytännön toimenpiteitä ohjaaviksi. Selvittämällä asiaan vaikuttava oikeussäännöstö ja sitä tulkitsemalla pyrittiin löytämään toimenpiteet sotavankileirin perustamiseksi ja hallinnoimiseksi. Lisäksi pyrittiin löytämään mahdollisia ristiriitoja normiston ja käytännön toiminnan kehittämiseksi. Tutkimustyön näkökulma on oikeustieteellinen, osana johtamisen oppiaineen kokonaisuutta.

---

[173] UK Ministry Of Defence, The manual of the law of armed conflict, Oxford 2004, s. 170.
[174] SopS, 8/1955, III osa, 63 artikla. ” Joka tapauksessa sotavankien tulee saada, mikäli se valta, josta he ovat riippuvaisia, siihen suostuu, suoritetuiksi maksuja omassa maassaan seuraavaa menettelyä noudattaen: pidättäjävalta toimituttaa mainitulle vallalle, suojelijavallan välityksellä, ilmoituksen joka sisältää kaikki asianmukaiset tiedot maksun lähettäjästä ja saajasta sekä maksettavasta määrästä pidättäjävallan rahassa ilmaistuna; tämä ilmoitus on asianomaisen vangin allekirjoitettava ja leirin komentajan varmennettava. Pidättäjävalta veloittaa sotavangin tiliä tällä määrällä; siten velaksi merkitty määrä on sen merkittävä saatavana sen vallan hyväksi, josta sotavangit ovat riippuvaisia.”
[175] Sama, 64 artikla.
[176] Sama, 65 artikla.
[177] Sama, 66 artikla. ” Se valta, josta sotavanki on riippuvainen, on vastuussa hänelle siitä, että se pitää huolta sen saatavasaldon suorittamisesta hänelle, joka on jäänyt pidättäjävallan velaksi vankeuden päättyessä. ”

5.2. Tutkimuksen luotettavuus

Eniten haasteita tutkimukselle tuotti käyttökelpoisen tieteellisen metodologian ja tutkimusmenetelmän kartoittaminen. Arvioin, että onnistuin kohtuullisen hyvin löytämään tieteellisen perustan työlleni. Sen esille tuominen oli kuitenkin erittäin haastavaa. Tutkimustyön aikataulu ei aivan pitänyt, mutta se johtuu asiakokonaisuuden laajuudesta. Aikaa tutkimuksen toteuttamiseen olisi tullut olla huomattavasti enemmän kuin esiupseerikurssin aikataulu mahdollistaa.

Tutkimustyössä käytetty aineisto on mielestäni luotettavaa ja tieteellisyyden kannalta korkeatasoista. Valitsin lähdemateriaaliksi lähteitä, jotka ovat yleisesti hyväksyttyjä ja laadukkaita. Pääosa lähteistä on lakeja ja valtiosopimuksia. Selkeänä havaintona huomasin, että pääosa aineistosta ei suoranaisesti käsittele sotavankileirin perustamista ja hallinnointia, vaan sen sijaan se liittyy sotavangin asemaan.

5.3. Tutkimuksen käytettävyys ja jatkokäyttö

Tutkimustyöni tuloksena oma asiantuntijuuteni kansainvälisestä humanitaarisesta oikeudesta ja sotavankileirin perustamisesta sekä hallinnoinnista kehittyi hyvälle asteelle. Toisaalta uskon sen antavan myös uusia perusteita sotavankiasioista vastaavien henkilöiden työlle. Vaikka tutkimustyöni keskittyikin vain sotavankileirin perustamiseen ja hallinnointiin, uskon sen antavan perusteita ja reunaehtoja koko sotavankialan kehittämiselle sekä valmiussuunnittelulle.

Tutkimustyöni aikana kävi ilmi, että asian laaja-alaisuuden ja monimutkaisuuden vuoksi on tarvetta sekä lisensiaatti- että väitöskirjatasoisille jatkotutkimuksille. Erityisesti näen, että olisi tarve tuottaa ohjesääntö, koska se loisi perustan asian kouluttamiseksi kaikilla tasoilla. Samalla se mahdollistaisi selkeämmän perustan etenkin sotilaille sekä myös sotavankien oikeaoppiselle käsittelylle. Sotavankiohjesääntö helpottaisi myös sotilaslakimiesten koulutustehtäviä ja olisi selkeä viesti ulospäin siitä, että Suomi pitää asiaa tärkeänä ja noudattaa tarkasti lakeja, asetuksia ja valtiosopimuksia sekä toimii oikeusvaltion periaatteiden mukaisesti. Sotavankien kohtelu on valtiolle kuuluva asia ja näin ollen oletan, että asia koetaan tärkeäksi myös valtioneuvostossa.

5.4. Johtopäätökset

Sotavankileirin perustamiseen ja hallinnointiin vaikuttavat useat eri lait, asetukset ja valtiosopimukset. Tärkeimpinä näistä ovat rikoslaki, sotilaskurinpitolaki, vankeuslaki, valmiuslaki, Geneven III sopimus ja Geneven I lisäpöytäkirja. Asiakokonaisuutena tarkasteltuna sotavankien oikeudellisten asioiden käsittely on hyvin sekava. Yleisesti ottaen on vaikea hahmottaa säädösten vaikutusta toisiinsa ja asian kokonaisuutta. Sotavankileirin komentajan kurinpitovalta ja käytännön menettely kurinpitoprosessissa ja oikeusprosessissa on puutteellisesti määritetty. Kurinpitomenettely oman joukon osalta on selkeä, poislukien se mikä on sotavankileirin komentajan kurinpitovalta. Minkä tason organisaatio sotavankileiri oikeastaan on? Asiaa ei ole määritetty. Toinen epäselvä asiakokonaisuus on rikoksesta tuomitun sotavangin käsittely. Sotavangin kuuluu olla puolustusvoimien hallinnassa ja vastuulla, mutta asiassa sovelletaan kuitenkin vankeuslakia, joka lähtökohtaisesti edellyttää vankilan kaltaisia olosuhteita rangaistuksen suorittamiseksi. Tämä puolestaan ei ole sotavankisopimuksen hengen mukaista. Tuleeko sotavankileirin yhteydessä olla oma vankila ja sotavankileirin komentajan kyetä johtamaan myös sen toimintaa? Kolmas epäselväksi jäänyt asiakokonaisuus koskee miehitetyllä alueella rikoksen tehnyttä sotavankia. Nämä kolme asiakokonaisuutta tulisi tarkastella uudelleen ja ne voitaisiin ohjeistaa tarkemmin sekä kirjata sotavankiohjesääntöön.

Sotavankileiri tulee perustaa alueelle, joka on suojassa varsinaisilta taisteluilta. Sotavankileirin sijainti voidaan ilmoittaa sodan toiselle osapuolelle, jolloin sen voidaan olettaa estävän sotilaallisen voiman käyttöä kohteeseen. Sotavankileirin perustaminen edellyttää huomattavia valmisteluja jo normaalioloissa. Tarkoituksenmukaisen paikan löytäminen on haasteellista. Sotavangin oloja voisi verrata rauhan aikana suomalaisen varusmiehen olosuhteisiin kasarmiolosuhteissa. Näin ollen voisi harkita sotavankileirin sijoittamista tyhjentyneeseen varuskuntaan, josta olisi riittävän sopivat tilat ja, jotka pienillä muutostöillä voitaisiin ottaa käyttöön. Valmiuslaissa on kohta jonka perusteella puolustusvoimat voi saada kiinteistöjä ja rakennuksia käyttöönsä. Tämä edellyttää kuitenkin riittävän ajoissa tehtyjä valmisteluja. Tilat tulee varata päällekkäisyyksien estämiseksi. Varuskunnissa on jo normaaliaikoina toimiva kiinteistönhuolto-organisaatio sekä logistiikkajärjestelmä, joita voitaisiin hyödyntää myös sodan aikana.

Sotavankileiri organisaationa tulisi perustaa hyvin varhaisessa vaiheessa. Ennen varsinaisten taistelujen (harmaa vaihe) alkamista saattaa syntyä tilanteita, joissa otetaan kiinni henkilöitä, jotka saavat sotavangin aseman. Toimiva sotavankileiri tulisi olla perustettu ainakin tärkeim-

miltä osiltaan jo tuolloin. Tämä tarkoittaa sitä, että sotavankileiri tulisi perustaa strategisen iskun ennaltaehkäisyn vaiheessa.

Sotavankileirin perustaminen edellyttää organisaation olemista perustamistehtäväluettelossa. Siihen tulee olla sijoitettuna koulutettu henkilöstö ja leirin komentajana tulee olla upseeri. Sotavankileirin rungoksi sopiva joukko voisi olla jatkosijoitettu sotilaspoliisikomppania. Sotavankileirin komentajan tulisi olla asiaan erittäin hyvin perehtynyt henkilö, jonka sotilasarvon ja aseman tulisi olla riittävän korkeat sotavankileirin oikeudellisten ja käytännön tehtävien kannalta. Sotavankien arvioitu määrä vaikuttaa siihen kuinka monta sotavankileiriä tulee perustaa. Sotavankileirin sijainti sekä tilat vaikuttavat puolestaan sotavankien vahvuuteen. Sen organisaatio voisi olla myös moduulipohjainen, jolla saavutettaisiin joustavuutta ja taloudellisuutta. Sotavankileirin henkilöstöä voitaisiin täydentää normaalilla henkilösijoittamisella. Henkilökohtainen ja joukkokohtainen materiaali tulee suunnitella erikseen, samoin sen ajoneuvojen tarve. Ajoneuvojen määrä riippuu paljolti siitä annetaanko sotavankileirille tehtäväksi sotavankien noutaminen leirille. Sotavankien hallinnointiin liittyviin siirtoihin ja kuljetuksiin tarvitaan tarkoitukseen soveltuvat ajoneuvot.

Sotavankileirin tulisi olla joko pääesikunnan tai maavoimien esikunnan johdossa. Puolustushaaroilla ei tarvitse olla omia sotavankileiriorganisaatioita. Tulisi kuitenkin ratkaista kuka on joukon operatiivinen käyttäjä ja mikä aluetoimisto vastaa joukon perustamisesta. Puolustusvoimauudistuksen ollessa vasta alkuvaiheessa tähän asiakokonaisuuteen ei oteta tutkimuksessa kantaa.

Sotavankeihin sovelletaan Suomen sotilasoikeudenhoitolainsäädäntöä. Rikoksista epäiltyjen sotavankien osalta sotavankileirin johdon tulisi tietää minkä sotilas- tai siviilituomioistuimen kanssa sotavankileirin organisaatio tekee yhteistyötä. Sotavankileirin tilojen tulee mahdollistaa kurinpidollisten asioiden toteuttaminen leirillä. Arestirangaistukseen määrättyjä varten tulee olla käytettävissä sopiva tila. Pidätetyt ja kiinniotetut henkilöt tarvitsevat myös asialliset säilytystilat. Sotavankileirin komentajalla tulee olla käytössään oikeudenhoidon edellyttämät tietojärjestelmät ja lomakkeet. Mahdolliset naisvangit tulee huomioida siten, että heille varataan omat tilat sekä naisvartijat.

Sotavankileirin johtaminen ja hallinnointi edellyttää, että sen organisaatioon kuuluu esikunta. Hallinnollisten tehtävien kautta syntyy tarve sijoittaa esikuntaan henkilöstötoimisto, sotavankitoimisto, huoltotoimisto ja operatiivinen toimisto.

Henkilöstötoimiston tehtäviin kuuluu henkilöstöhallinto, koulutus, ja oikeudenhoito. Henkilöstötoimistossa tulee olla sijoitettuna yksi tai kaksi sotavankiasioihin perehtynyttä sotilaslakimiestä, jotta leirin oikeudenhoitoasiat saadaan toteutettua nopeasti ja oikein. Lakimiehen tulisi kuulua puolustusvoimien palkattuun henkilöstöön tai ainakin hänen pitäisi olla maavoimien esikunnan erikseen tehtävään valitsema sopiva henkilö.

Sotavankitoimisto vastaa sotavankien tietojen ylläpidosta. Sotavankien tiedot tulee kirjata sellaisella ohjelmalla, joka mahdollistaa tarvittavien tietojen julkaisemisen suojeluvaltojen kautta vankien kotimaahan tai suoraa erillisinä tiedostoina internetissä, josta vankien omaisilla on mahdollisuus saada tietoa. Tässä yhteydessä on huomioita, että sotavankien tiedoista muodostuu rekisteri, joka edellyttää henkilötietolain mukaisia toimenpiteitä. Rekisterin perustaminen tulisi valmistella jo normaalioloissa. Sen toimivuus ja käytännöllisyys on erittäin tärkeää. Lisäksi sotavankitoimisto vastaa yhteyden pidosta omaisiin ja avustusjärjestöihin, vankien käsittelystä, vankien omaisuuden hallinnoinnista ja tulkkitehtävistä. Näitä tehtäviä varten sotavankitoimistoon tulee sijoittaa riittävä määrä tulkkeja. Sotavankitoimistoon voidaan myös sijoittaa henkilöitä, joilla on kokemusta kansainvälisten avustusjärjestöjen toiminnasta. Sotavankitoimisto on tarkoituksen mukaista sijoittaa leirin yhteyteen, jotta asioiden käsittely toteutuu nopeasti.

Operatiivisen toimiston tehtävänä on leirin toimintojen yleinen suunnittelu, turvallisuustoiminta, valvonta, kurinpitoseuraamusten toimeenpano, vankien kuulustelu ja leirin suojelutoiminta. Operatiiviseen toimistoon tulisi sijoittaa tiedustelukoulutettuja henkilöitä. Suojelutoiminta on suunniteltu operatiivisen toimiston tehtäviksi, koska se pitää sisällään paloturvallisuuteen, väestönsuojeluun ja työturvallisuuteen liittyvät asiat.

Huoltotoimiston tehtäviä ovat talous, - lääkintä- ja kuljetushuollon tehtävät. Sotavankien talousasiat vaativat laajaa osaamista talousalan kokonaisuudesta, joten näihin tehtäviin tulee sijoittaa henkilöitä, joilla on osaamista puolustusvoimien rauhanajan taloushallinnosta ja tietojärjestelmistä.

Sotavankien vartiointi, käsittely ja kuljettaminen edellyttävät vartiokomppanian perustamista. Komppania voidaan rakentaa sotilaspoliisikomppanian rungolle, mutta sitä tulee vahvistaa erillisellä sotavankien käsittelyjoukkueella ja kuljetusjoukkueella. Sen tehtäviä ovat leirin sotavankien vartiointi, suojaaminen ulkoisilta uhilta, vankien tarkastaminen, luettelointi ja vankien kuljettaminen sotavankisairaalaan sekä muihin tarvittaviin paikkoihin.

Sotavankien sairaanhoitoa ja erikoissairaanhoitoa varten tulee perustaa sotavankisairaala. Lääkärinhoitoa vaativat sotavangit on oltava edelleen puolustusvoimien vastuulla, joten heitä ei voi jättää siviilihallinnon vastuulle. Erityisesti tulee huomioida rikoslain 45 luvun 25 § ja 26 §, joissa käsitellään sotavangin pakenemista. Yhteistyötä on kuitenkin tehtävä, joten olisi perusteltua perustaa sotavankisairaala jonkin siviilisairaalan yhteyteen. Näin hoitojärjestelyt saataisiin toteutettua kustannustehokkaasti ja hoitohenkilökunnan turvallisuus saataisiin taattua vartiokomppanian henkilöstöllä. Sotavankileirin yhteyteen tulisi kuitenkin perustaa terveysasema, joka vastaisi terveydenhoidon tehtävistä leirillä. Terveysasemalla voitaisiin hyödyntää vankien joukossa olevia lääkintäalan osaajia, mutta sen toiminasta vastaisi vartiokomppanian lääkintäryhmä.

Rikoksesta tuomittujen sotavankien käsittely on myös puolustusvoimien vastuulla ja heitä ei siksi voi jättää vankeinhoidon vastuulle. Tämä vuoksi vankeuteen tuomitut sotavangit tulisi sijoittaa erilliseen vankilaan. Asiassa voitaisiin tehdä yhteistyötä vankeinhoidon ammattilaisten kanssa. Sotavankileirin alaisuuteen tulee perustaa vankila, joka voi kuitenkin sijaita jonkin siviilivankilan yhteydessä. Sen vartiointiin olisi mahdollista käyttää koulutettuja vankeinhoitoalan osaajia, jotka olisivat kuitenkin puolustusvoimien johtosuhteessa. Ongelmaksi muodostuu vankeuslain ja sotavankisopimuksen ristiriitaisuus toimivallan, pakkokeinojen ja armahtamisen suhteen. Nämä asiat tulee tarkentaa.

Sotavankien viihtyvyyden kannalta leirille tulee perustaa kanttiini. Sen toiminnasta voisi vastata huoltorykmentin alainen kanttiiniryhmä, joka koostuu vapaaehtoisista sitoutuneista henkilöistä. Sotavangit saavat vankeusajalta leirirahaa ja he voivat tehdä myös työtä, josta maksetaan erillinen korvaus. Sotavankien yhteydenpito omaisiin tapahtuu leirille perustettavan postitoimiston kautta. Postitoimiston mahdollisuuksia tarjota vangeille rajoitettu mahdollisuus internetin käyttöön tulisi myös selvittää. Viihtyvyyttä parantavilla asioilla estetään osaltaan vankien karkaamisyrityksiä.

Uskonnolliset palvelut tulee ottaa myös huomioon. Sotavankileirin esikunnan huoltotoimistoon tulee sijoittaa uskonnollisista asioista vastaava henkilö. Hänen tehtävänään on koordinoida eri uskontokunnille tarvittavat palvelut. Eri uskontokuntien edustajia ei kuitenkaan tarvitse sijoittaa sotavankileirin organisaatioon, vaan tulisi hyödyntää eri kirkkojen edustajia ja vankien joukossa olevia uskontokuntien edustajia.

Kansainvälinen yhteisö voi perustaa sotavankien keskustiedonantotoimiston puolueettomaan maahan ja sen toteuttajana on ICRC. Tähän toimistoon tulee sijoittaa yksi tai useampi sotilas

yhteyshenkilöksi. Muu henkilöstö voi olla eri avustusjärjestöistä. Tätä organisaatiota ei tarvitse sisällyttää sotavankileirin organisaatioon, vaan se tulee nähdä läheisenä yhteistyökumppanina.

Kansallinen sotavankien tiedonantotoimisto (sotavankitoimisto) tulee perustaa joko leirin yhteyteen tai mahdollisesti johtoesikunnan yhteyteen. Kansallinen tiedonantotoimisto tekee yhteistyötä ICRC:n ja SPR:n kanssa. Se vastaa tietojen lähettämisestä sotavankien kotimaahan ja keskustiedonantotoimistolle. Lisäksi se vastaa sotavankeihin liittyviin kysymyksiin ja tiedusteluihin.

Sotavankileirin organisaatiolta vaaditaan huomattavaa erikoisosaamista, jota normaaliolojen aikana ei ole valmisteltu tai harjoiteltu riittävästi. Kansainvälinen humanitaarinen oikeus velvoittaa valtiosopimuksissa sopimukset ratifioineet maat huolehtimaan sopimusten kouluttamisesta. Se ei riitä, että sopimus on tuotu kansalliseen lainsäädäntöön, mutta sen jälkeen asialle ei tehdä tarpeellisia ennalta valmisteluja. Geneven sopimukset lisäpöytäkirjoineen edellyttävät etukäteistä valmistelua, henkilöstön koulutusta ja ohjeiden laatimista.

Oma havaintoni sodan oikeussääntöjen koulutuksesta puolustusvoimien henkilöstölle on varsin positiivinen. Sodan oikeussääntöjä koulutetaan puolustusvoimissa kaikilla tasoilla ja niitä harjoitellaan eri kursseilla. Kuitenkin sotavankeja koskeva ohjeistus ja koulutus tarvitsevat kehittämistä. Yhdysvalloissa sotavankiorganisaatio kouluttautuu ja valmistautuu tehtäviin etukäteen, vaikka onkin saanut moitteita rikkomuksista ICRC:ltä. Mitä nuo rikkomukset olisivat ilman koulutusta? Pelkästään sotavankileirin henkilöstön kouluttaminen ei riitä, vaan koulutusta on annettava myös etulinjan joukoille, koska aiempien sotien perusteella juuri siellä tapahtuvat pahimmat rikkomukset. Lisäksi olemme viimeaikaisista sodista nähneet kuinka media tuo asioita tavalla tai toisella julkisuuteen. Kännykkäkamerat ottavat valokuvia, vaikka verkko ei toimisikaan.

Toiminnan tulee olla läpinäkyvää ja sotavankileirin organisaation tulee etukäteen valmistautua kansainvälisten järjestöjen vierailuihin ja tarkastuksiin. Tarkastuksien pohjalta kirjoitetaan raportteja, jotka lehdistö voi saada käsiinsä.

5.5. Pohdinta

Liitteeseen yksi (Liite 1) olen laatinut pelkistetyn esityksen sotavankileirin organisaation rakenteesta. Se perustuu sotavankisopimuksen ja lisäpöytäkirjojen tekstiin, sekä tässä luvussa

tekemiini johtopäätöksiin. Henkilöstövahvuudet perustuvat osittain Petteri Kajanmaan diplomityöhön ja osittain tutkijan arvioon. Leirejä esitetään perustettavaksi alkuvaiheessa vain yksi, koska sodan luonne ja kesto eivät tule olemaan tulevaisuudessa samanlaisia kuin toisessa maailmansodassa. Sotavankileirin esikunta tulisi kuitenkin olemaan ainoa johtava esikunta. Sotavankien määrä voi nopeasti kasvaa ja leirejä joudutaan perustamaan useampia. Tuolloin ei perustettaisi uusia esikuntia, vaan lisättäisiin vartiokomppanioita tai muita yksiköitä. Moduulipohjainen perustaminen olisi tämänkaltaisen organisaation perustamisessa sopiva ratkaisu. Se toisi perustamiseen tarvittavaa joustavuutta ja kustannussäästöjä. Sotavankileirin esikunta tulisi olla joukko-osastotason organisaatio ja sen alaiset yksiköt joko joukkoyksikkö- tai perusyksikkötason joukkoja. Tämän kaltainen organisaatio selventäisi kurinpitovallan käyttöä.

Sotavankileirin organisaation perustaminen ja sen toiminnan suunnittelu edellyttää yhteistyötä vankeinhoitoalan, terveydenhoitoalan ja kansainvälisten järjestöjen kanssa. Yhteistyöllä toiminnan eri osa-alueet saataisiin suunniteltua mahdollisimman yhteensopiviksi ja sotavankileirin kannalta toteuttamiskelpoisiksi.

Tutkija ei ole selvittänyt kuinka sotavankileirien perustaminen ja hallinnointi on tällä hetkellä suunniteltu toteutettavan. Asia tulisi selvittää jatkotutkimuksessa. Asialla ei ole merkitystä tämän työn kannalta, sillä tässä tutkimuksessa on tarkasteltu sotavankileirien perustamista ja hallinnointia siten kuin kansainvälinen humanitaarinen oikeus sen määrittää. Kansallisen lainsäädännön osuutta leirien perustamiseen ja hallinnointiin on käsitelty tärkeimpien lakien osalta. Kansallisen lainsäädännön vaikutus on kuitenkin erittäin merkittävä, joten sitä ei voi jatkotutkimuksissa jättää käsittelemättä.

TUTKIMUKSEN LÄHDELUETTELO

JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

Yleisesikuntakurssin diplomityöt

Hirsimäki, Marko: Kadettien opiskeluaikainen soveltuvuusharkinta, hallintomenettelyn oikeudellinen tarkastelu, Maanpuolustuskorkeakoulu, Yleisesikuntakurssi 53, 2007.

Tammi, Pasi: Sodan oikeussäännöt ja ilmavoimien maalittamisprosessi ilmasta maahantoiminnassa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Yleisesikuntakurssi 55, 2011.

JULKAISTUT LÄHTEET

Valtiosopimukset

Asetus maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta, merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, sotavankien kohtelusta sekä siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana tehtyjen Genèven sopimusten voimaansaattamisesta, (SopS 8/1955).

Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 63/1999).

Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten selkkauksien uhrien suojelemisesta, I lisäpöytäkirja (SopS 82/1980).

Haagin toisessa rauhankonferenssissa tehtyjä ja siellä 18 päivänä lokakuuta 1907 allekirjoitettuja kansainvälisiä sopimuksia, (SopS 11/1924).

Laki maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta, merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamisesta, sotavankien kohtelusta sekä siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana tehtyjen Genèven sopimusten sisältämien eräiden säännöksien hyväksymisestä, (SopS 7/1955).

Tasavallan presidentin asetus, Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön voimaansaattamisesta sekä perussäännön lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja perussäännön soveltamisesta annetun lain voimaantulosta, (SopS 56/2002).

Lait ja asetukset

Henkilötietolaki (22.4.1999/523). Myöhempine muutoksineen.

Laki kuolemansyyn selvittämisestä (1.6.1973/459) Myöhempine muutoksineen.

Laki poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa (3.11.1995/1251). Myöhempine muutoksineen.

Poliisilaki (7.4.1995/493). Myöhempine muutoksineen.

Puolustustilalaki (22.7.1991/1083). Myöhempine muutoksineen.

Rikoslaki (19.12.1889/39). Myöhempine muutoksineen.

Sotilaskurinpitoasetus (16.12.1983/969). Myöhempine muutoksineen.

Sotilaskurinpitolaki (25.3.1983/331). Myöhempine muutoksineen.

Sotilasoikeudenkäyntilaki (25.3.1983/326). Myöhempine muutoksineen.

Suomen perustuslaki (11.6.1999/731). Myöhempine muutoksineen.

Valmiuslaki (29.12.2011/1552).

Vankeuslaki (23.9.2005/767). Myöhempine muutoksineen.

Muut julkiset viranomaislähteet

Ulkoministeriön julkaisuja 16/2005: Humanitaarinen tapaoikeus, johdatus Punaisen Ristin kansainvälisen komitean kansainvälistä humanitaarista tapaoikeutta koskevaan tutkimukseen, www.icrc.org/11.1.2012.

Pääesikunnan oikeudellinen osasto: PVHSM PEOIKOS 006- Kurinpitovallan käyttämiseen oikeutetut sotilasesimiehet: Helsinki, 2011.

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria. Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva, 1989.

Crawford, Emily: The Treatment of Combatants and Insurgents Under the Law of Armed Conflict, Oxford University Pres, New York, 2010.

Henckaerts, Jean-Marie, Doswald-Beck, Louise: Customary International Law, Volume I: Rules, Printed in the United Kingdom at the University Press, Cambridge, 2005.

Kaisto, Janne: Lainoppi ja oikeusteoria, Edita, Helsinki, 2005.

Kujala, Antti: Vankisurmat, Neuvostovankien laittomat ampumiset jatkosodassa, Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva, 2008.

Rosen, G ja Parkkari, J: Sodan lait. Käsikirja, Edita, Helsinki, 2004.

Solis, Gary D: The law of armed conflict, international humanitarian law in war. Cambridge University press, New York, 2010.

The manual of the law of armed conflict: Oxford university press, UK Ministry of Defence, Oxford, 2004.

Timonen, Pekka: Johdatus lainopin metodiin ja lainopilliseen kirjoittamiseen. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Helsinki, 1998.

Westerlund, Lars: Talvi-, jatko- ja Lapin sodan sotavanki- ja siviilileirit 1939–1944, käsikirja, Oy Nord Print Ab, Helsinki, 2008, www.arkisto.fi/11.1.2012.

MUUT LÄHTEET

Internet-sivustot

International Commitee of The Red Cross, http://www.icrc.org/11.1.2012.

International Commitee of the Red Cross (ICRC) on the Threatment by the Coalition Forces of Prisoners of War and Other Protected Persons by the Geneva Conventions in Iraq During Arrest, Internment and Interrogation, January 2004, http://www.cryptome.org/6.3.2012.

Nobelin rauhanpalkinnon verkkopalvelu internet-sivut, http://www.nobelprize.org/11.1.2012.

Valtionsäädöspankki, http://www.finlex.fi/ 6.3.2012.

ESITYS SOTAVANKILEIRIN ORGANISAATIOKSI **LIITE 1**

Joukko	Vahvuus	Määrä	Huom.
Kansallinen tiedonantotoimisto	**2 ups, 2 au, 3-5 siv**	**1**	Siviiliasiantuntijoiden määrää voidaan kasvattaa tarvittaessa yhteistyössä ICRC:n ja SPR:n kanssa. Sotilaita on sijoitettu parillinen määrä tehtävien jatkuvan hoidon edellytykseksi. Tämä toimisto pitää yhteyttä ulkomailla oleviin suomalaisiin sotavankeihin
Sotavankileiri		**1**	Johtajana sotavankileirin komentaja ja apunaan leiriupseeri.
Esikunta		**1**	
– sotavankitoimisto	**4 ups, 4 au, 10 siv**	**1**	Kyselyihin vastaaminen edellyttää runsasta työvoimaa ja asiantuntijoita monilta aloilta (tulkit). Sotavankien rekisteritietojen ajan tasalla pitäminen ja jakelu edellyttävät tietoteknistä osaamista.
– henkilöstötoimisto	**5 ups**	**1**	Henkilöstöpäällikkö, toimistoupseeri (henk), koulutusupseeri, oikeusupseeri ja sotilaslakimies. Oikeusupseeri voi olla myös sotilaslakimies.
– operatiivinen toimisto	**5 ups**	**1**	Toimistopäällikkö, 3 x tiedustelu-upseeri, komendantti ja pelastusupseeri.
– huoltotoimisto	**5 ups, 6 siv**	**1**	Huoltopäällikkö, talousupseeri, 6 x toimistosihteeri, Päällikkölääkäri, pappi ja sosiaalikuraattori. Osa sotilaista voi olla koulutukseltaan aliupseereita tai

			miehistöön kuuluvia.
Vartiokomppania		**1**	Perustuu sotilaspoliisikomppanian rungolle.
- vartiojoukkue	**1+5+22**	**4**	
- komento- ja huoltojoukkue	**0+11+15**	**1**	
- sotavankien käsittelyjoukkue	**30**	**1**	Kokoonpano tulee rakentaa erikseen.
- kuljetusjoukkue	**30**	**1**	Kokoonpano tulee rakentaa erikseen.
Sotavankisairaala	**2 ups, 10–20 siv**	**1**	Henkilöstö on oltava koulutukseltaan lääkäreitä ja sairaanhoitajia.
Vankila	**2 ups, 10 au, 20 mieh**	**1**	Vankeinhoitoalan ammattilaisia